PRIM'AWLA TAL-QORTI ĊIVILI

(ĠURISDIZZJONI KOSTITUZZJONALI)

ONOR. IMĦALLEF MARK SIMIANA, LL.D

Fl-atti tar-Riferenza bin-numru 318/2024 MS wara d-dikrieti mogħtija mill-Qorti Kriminali fis-26 ta' Ġunju 2024 fl-atti tar:

(i) rikors ta' Karl Cini, Nexia BT u Brian Tonna

(ii) rikors ta' Keith Schembri, Kasco Engineering Company Limited u FSV Limited

(iii) rikors ta' Konrad Mizzi

(iv) rikors ta' David Joseph Meli

(v) rikors ta' Mario Victor Gatt

(vi) rikors tas-soċjetà MTrace plc

(vii) rikors ta' Clarence John Conger Thompson

ilkoll għar-revoka tal-ordni ta' qbid u iffriżar maħruġ fl-atti tal-kumpilazzjoni fl-ismijiet:

Ir-Repubblika ta' Malta

Vs.

Joseph Muscat; Konrad Mizzi; Keith Schembri; Clarence John Conger Thompson; Christopher Spiteri; Jonathan Vella; David Joseph Meli; Ivan Vassallo; Mario Victor Gatt; Brian Bondin; Adrian Hillman; Pierre Sladden; Brian Tonna; Karl Cini; Sciacca Grill Limited; Kasco Engineering Company Limited; FSV Limited; MTrace plc; Gateway

Solutions Limited; Technoline Limited; Eurybates Limited; Taomac Limited; Nexia BT Limited

u f'liema Riferenza b'dikriet tal-5 ta' Lulju 2024 ġew imsejħin fil-kawża Joseph Muscat u Adrian Hillman

Illum, 25 ta' Lulju, 2024

Kawża Numru: 1K

Preliminari

1. Din hija sentenza dwar riferenza kostituzzjonali ordnata b'numru ta' dikrieti mogħtija mill-Qorti Kriminali fis-26 ta' Ġunju 2024.

2. Fit-28 ta' Mejju 2024 Joseph Muscat, Konrad Mizzi, Keith Schembri, Clarence John Conger Thompson, Christopher Spiteri, Jonathan Vella, David Joseph Meli, Ivan Vassallo, Mario Victor Gatt, Brian Bondin, Adrian Hillman, Pierre Sladden, Brian Tonna, Karl Cini, Sciacca Grill Limited, Kasco Engineering Company Limited, FSV Limited, MTrace plc, Gateway Solutions Limited, Technoline Limited, Eurybates Limited, Taomac Limited u Nexia BT Limited tressqu b'ċitazzjoni quddiem il-Qorti tal-Maġistrati (Malta) bħala Qorti Struttorja mixlija b'diversi reati, fosthom bid-delitt ta' ħasil ta' flus. L-akkużati kollha wieġbu li mhux ħatja. Dakinhar stess, il-prosekuzzjoni talbet il-ħruġ ta' ordni ta' qbid u ffriżar fil-konfront tal-akkużati kollha (minn issa 'l quddiem imsejjaħ biss «l-Ordni»). Din it-talba ġiet kontestata mill-akkużati, li talbu lill-Qorti Struttorja sabiex tordna li jixhed bil-ġurament tiegħu il-prosekutur mill-uffiċċju tal-Avukat Ġenerali «*sabiex ifisser kif talab il-ħruġ ta' Ordni ta' Qbid u Iffriżar fl-ammont indikat ... u liem'huma d-dokumenti u provi speċifiċi li minnhom jirriżulta li hemm raġuni valida biex dan l-ammont jiġi konfiskat*». Il-Prosekuzzjoni, min-naħa tagħha, sostniet li l-provi li kien beħsiebha tressaq in sostenn tat-talba għall-ħruġ tal-Ordni kienu jikkonsistu fil-*proces-verbal* u fl-atti tal-inkjesta Maġisterjali dwar il-każ.

3. Il-Qorti Struttorja għalhekk, wara li qieset li kienet il-prosekuzzjoni li kellha tissostanzja t-talba tagħha għall-ħruġ tal-Ordni, irriservat li tipprovdi dwar it-talba għall-ħruġ tal-Ordni wara li tisma' l-provi li kellha ġġib il-prosekuzzjoni.

4. Aktar tard fl-istess udjenza, il-Qorti Struttorja laqgħet it-talba tal-prosekuzzjoni għall-ħruġ tal-Ordni fil-konfront tal-akkużati kollha u fl-ammonti ndikati mill-istess prosekuzzjoni, wara li ċaħdet it-talbiet tal-akkużati sabiex il-prosekuzzjoni tindika l-paġni fil-*proces-verbal* u fl-atti tal-inkjesta maġisterjali li juru r-rikavat illeċitu allegatament perċepit, u dan għaliex: «*b'mod ewlieni, il-Qorti m'għandhiex tibbaża ruħha fuq l-eżistenza ta' xi prova o meno dwar ir-rikavat ta' reat, biex tiddeċiedi dwar talba għall-ħruġ ta' ordni ta' qbid u iffriżar; u in kwantu għat-talba biex il-Prosekuzzjoni tiddentifika b'mod separat l-ammonti li qed titlob li jiġu soġġetti ... il-Qorti qiegħda tiċħad din it-talba stante li meta tiġi biex tiddeċiedi t-talba għall-ħruġ ta' Ordni ta' Qbid u Iffriżar għandha tordna li tiġi sekwestrata l-proprjetà li hija soġġetta għall-konfiska mingħajr ebda distinsjoni skont il-liġi bejn proprjetà soġġetta għal konfiska kif definit fl-Art.3 tal-Kap.621, li tkun ġiet jew fil-pussess tal-imputat personalment jew mod'ieħor vikarjament. Il-Qorti diġà ddeċidiet li d-deċiżjoni għall-ħruġ ta' Ordni ta' Qbid u Iffriżar ma tistax tittieħed abbażi tal-għarbil ta' xi provi biex jiġi determinat l-ammont li għandu jiġi stabbilit bħala rappreżentanti r-rikavat mill-kriminalità u dan abbażi ta' ebda grad ta' prova partikolari…*».

5. Id-dikriet li bih inħareġ l-Ordni ġie kontestat mill-akkużati permezz ta' diversi rikorsi quddiem il-Qorti Kriminali, skont kif jipprovdi l-artikolu 36(8)(ii) tal-Att dwar ir-Rikavat mill-Kriminalità (Kapitolu 621 tal-liġijiet ta' Malta), li minn issa 'l quddiem se ssir riferenza għalih biss bħala «l-Att». Mill-atti jirriżulta li l-Ordni ġie kontestat permezz:

(i) tar-rikors ta' Karl Cini, Nexia BT u Brian Tonna[1];
(ii) tar-rikors ta' Keith Schembri, Kasco Engineering Company Limited u FSV Limited[2];
(iii) tar-rikors ta' Konrad Mizzi[3];

[1] Ara fol.638.
[2] Ara fol.697.
[3] Ara fol.599.

(iv) tar-rikors ta’ David Joseph Meli[4];

(v) tar-rikors ta’ Mario Victor Gatt[5];

(vi) tar-rikors tas-soċjetà MTrace plc[6];

(vii) tar-rikors ta’ Clarence John Conger Thompson[7];

(dawn huma r-rikorsi li minnhom ġiet ordnata din ir-riferenza);

(viii) tar-rikors preżentat minn Brian Bondin, li ġie miċħud b’deċiżjoni mogħtija mill-Qorti Kriminali fit-28 ta’ Ġunju 2024[8];

(ix) tar-rikors preżentat minn Technoline Limited, li ġie miċħud b’deċiżjoni mogħtija mill-Qorti Kriminali fl-20 ta’ Ġunju 2024[9];

(x) tar-rikors preżentat minn Sciacca Grill Limited, li ġie milqugħ b’deċiżjoni mogħtija mill-Qorti Kriminali fit-28 ta’ Ġunju 2024[10], wara li fil-mori din is-soċjetà inħelset mill-kumpilazzjoni b’ordni tal-Qorti Struttorja;

(xi) tar-rikors preżentat minn Pierre Sladden li ġie miċħud b’deċiżjoni tal-Qorti Kriminali tat-28 ta’ Ġunju 2024[11];

(xii) tar-rikors preżentat minn Ivan Vassallo li wkoll ġie miċħud b’deċiżjoni tal-Qorti Kriminali tat-28 ta’ Ġunju 2024[12];

(xiii) tar-rikors ta’ Jonathan Vella li ġie miċħud b’deċiżjoni tal-Qorti Kriminali tal-20 ta’ Ġunju 2024[13];

(xiv) tar-rikors ta’ Christopher Spiteri li ġie miċħud b’deċiżjoni tal-Qorti Kriminali tal-20 ta’ Ġunju 2024[14];

(dawn il-proċeduri huma kollha deċiżi u għalhekk ma jiffurmawx parti minn din ir-riferenza)

[4] Ara fol.565.
[5] Ara fol.677.
[6] Ara fol.617.
[7] Ara fol.657.
[8] Ara fol.321.
[9] Ara fol.370.
[10] Ara fol.409.
[11] Ara fol.431.
[12] Ara fol.462.
[13] Ara fol.504.
[14] Ara fol.548.

(xv) tar-rikors ta’ Adrian Hillman, li huwa differit *sine die* b’ordni mogħti mill-Qorti Kriminali fl-1 ta’ Lulju 2024[15];

(xvi) tar-rikors ta’ Joseph Muscat, li wkoll huwa differit *sine die* b’ordni mogħti mill-Qorti Kriminali fl-1 ta’ Lulju 2024[16];

(dawn iż-żewġ proċedimenti ma saritx riferenza minnhom, billi fid-dikriet imsemmi tal-1 ta’ Lulju 2024, il-Qorti Kriminali qieset li «*għal ekonomija tal-ġudizzju jkun superflu li ssir riferenza kostituzzjonali oħra b’dan illi l-eżitu ta’ dawk li diġà saru jkunu jgħoddu wkoll għal dan ir-rikors*»).

6. Fl-atti ta’ dawk ir-rikorsi li din il-Qorti diġà ndikat li minnhom saret ir-riferenza odjerna, u li jidher li kienu qed jinstemgħu fl-istess jum, ġiet sollevata mir-rikorrenti quddiem il-Qorti Kriminali kwistjoni kostituzzjonali u konvenzjonali «*fejn jilmentaw illi l-artikolu 36(8)(ii) tal-Kapitolu 621 tal-Liġijiet ta’ Malta huwa leżiva tal-jedd tagħhom għal smigħ xieraq, ma jagħtihomx rimedju effettiv u ukoll f’din il-proċedura hemm nuqqas ta’ parità fl-armi bejn il-Prosekuzzjoni u d-Difiża*». Dwar din il-kwistjoni, b’dikrieti mogħtija fis-26 ta’ Ġunju 2024, il-Qorti Kriminali ipprovdiet kif ġej:

> Għalhekk il-Qorti, waqt li tagħmel referenza għall-konsiderazzjonijiet kollha magħmula hawn fuq, sejra tirreferi din il-kwistjoni lill-Prim’Awla tal-Qorti Ċivili fil-kompetenza kostituzzjonali tagħha:
>
> Jekk l-imputati … humiex qed isofru jew ser isofru minn xi vjolazzjoni taħt l-artikolu 6 u 9 tal-Konvenzjoni Ewropea dwar id-Drittijiet tal-Bniedem u taħt l-artikoli 37 u 39 tal-Kostituzzjoni ta’ Malta, kif ukoll l-artikolu 1 tal-Ewwel Protokoll tal-Konvenzjoni Ewropea dwar id-Drittijiet tal-Bniedem minħabba li ser jiġi leż d-dritt tagħhom għal smiegħ xieraq, kif ukoll id-dritt tagħhom għal jedd ta’ tgawdija tal-proprjetà tagħhom fil-proċeduri magħmula quddiem din il-Qorti fit-termini ta’ l-artikolu 36(8)(ii) tal-Kapitolu 621 tal-Liġijiet ta’ Malta, li ma joffriex rimedju effettiv, kif ukoll meta m’humiex mogħtija jedd ta’ kontestazzjoni jew reviżjoni tal-Ordni ta’ Qbid u Iffriżar matul il-pendenzi tal-proċeduri kriminali pendenti fil-

[15] Ara fol.741.
[16] Ara fol.780.

konfront tagħhom, u dan anke meta ikun hemm varjazzjoni fl-imsemmi Ordni pendenti l-imsemmija proċeduri fuq talba tal-Prosekuzzjoni, biex b'hekk hija nieqsa il-parità fl-armi bejn il-Prosekuzzjoni u id-Difiża, u jekk fl-affermattiv illi jingħataw rimedju xieraq.

<u>Smigħ quddiem din il-Qorti</u>

7. B'dikriet mogħti fit-2 ta' Lulju 2024, il-Qorti appuntat ir-riferenza assenjata lilha għas-smigħ għall-5 ta' Lulju 2024, u ordnat in-notifika tal-avviż għas-smigħ lill-Avukat Ġenerali u lill-Avukat tal-Istat, kif ukoll lil Konrad Mizzi, Clarence John Conger Thompson, Mario Victor Gatt, MTrace plc, Karl Cini, Nexia BT, Brian Tonna, David Joseph Meli, Keith Schembri, Kasco Engineering Company Limited u FSV Limited (minn issa 'l quddiem imsejħin biss u kollettivament bħala «ir-rikorrenti»), kif ukoll lid-difensuri tagħhom.

8. L-Avukat tal-Istat u l-Avukat Ġenerali (minn issa 'l quddiem imsejħin kollettivament bħala «l-intimati») wieġbu b'risposti li huma ppreżentaw fl-4 ta' Lulju 2024, u li bihom eċċepew dan li ġej:

> <u>Illi preliminarjament l-esponenti jirrilevaw illi bir-rispett dovut din ir-referenza kostituzzjonali hija waħda li ma kellhiex issir *in primis* u dan għas-segwenti raguni:</u>
>
> 1. Illi fl-ewwel lok, l-esponenti jeċċepixxu illi l-Qorti referenti ma kellha ebda impediment milli tibqa' tisma' r-rikorsi li saru ai termini tal-artikolu 36(8)(ii) tal-Kap. 621 tal-Liġijiet ta' Malta u tiddisponi minnhom minkejja l-allegazzjoni ta' ksur ta' xi dritt fundamentali tal-parti li pprovokat ir-referenza. Ir-rikorrenti ossia l-imputati jikkontendu illi qegħdin isofru jew ser isofru minn xi vjolazzjoni tad-drittijiet fundamentali tagħhom sanċiti abbażi tal-artikolu 6 u 9 tal-Kovenzjoni Ewropeja u mill-artikolu 37 u 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta, kif ukoll l-Ewwel Protokol tal-Konvenzjoni Ewropeja dwar id-Drittijiet tal-Bniedem, minħabba li allegatament ser jiġi leż id-dritt tagħhom għal smigħ xieraq, kif ukoll id-dritt tagħhom għal jedd ta' tgawdija tal-proprjetà tagħhom fil-proċeduri magħmula quddiem din il-Qorti fit-termini tal-artikolu 36(8)(ii) tal-Kap. 621 tal-Liġijiet ta' Malta li allegatament ma joffrix rimedju effettiv, kif ukoll meta mhuwiex allegatament mogħti jedd ta' kontestazzjoni jew reviżjoni tal-ordni ta' Qbid u Iffriżar matul il-pendenzi tal-proċeduri kriminali

pendenti fil-konfront tagħha, u dan anke meta jkun hemm varjazzjoni fl-imsemmija Ordni pendenti l-imsemmija proċeduri fuq talba tal-Prosekuzzjoni, biex b'hekk allegatament hija nieqsa l-parità fl-armi bejn il-Prosekuzzjoni u d-Difiża, u jekk fl-affermattiv illi jingħataw rimedju xieraq.

Mingħajr ma tidħol fil-mertu tal-kwistjoni, din l-Onorabbli Qorti *in primis* trid tara x'inhu r-riżultat utli li jista' jiġi ottjenut mir-referenzi kostituzzjonali. L-esponenti jeċċepixxu illi dawn ir-referenzi m'għandhom ebda utilità ħlief waħda akkademika u dan *stante* illi r-rikorrenti kollha intavolaw appell dettaljat ai termini tal-artikolu 36(8)(ii) tal-Kap. 621 tal-Liġijiet ta' Malta u ġiet appuntata seduta sabiex isiru sottomissjonijiet bil-fomm. Illi l-Avukat Generali inghata sebat (7) ijiem tax-xoghol sabiex jintavola r-risposta tieghu u kien wara li giet intavolta dina r-risposta li beda jiddekorri t-terminu ta' sebat (7) ijiem tax-xoghol sabiex jinghata d-digriet tal-Onorabbli Qorti Kriminali. Għalhekk il-Qorti referenti, għalkemm marbuta b'terminu ta' sebat (7) ijiem tax-xogħol żmien sabiex tagħti d-deċiżjoni tagħha, setgħat tgħarbel dawk is-sottomissjonijiet tal-partijiet u dak illi ddeċiediet l-ewwel Qorti fir-rigward tal-ordni li tkun għamlet. Bir-rispett dovut, jekk jinstabx ksur o meno tal-artikoli tad-drittijiet fundamentali tal-bniedem succitati o meno b'ebda mod ma se tvarja l-kompitu illi l-Qorti referenti kellha u cioè illi tqis il-kontestazzjoni tal-partijiet milqugħa bl-ordni u s-sottomissjonijiet tal-Avukat Ġenerali.

Din l-Onorabbli Qorti diversament presjeduta fir-referenza kostituzzjonali bl-ismijiet ***Il-Pulizija Spettur Oriana Spiteri vs Miloud Elforjani*** fit-16 ta' Mejju 2022 iddekretat:

*"23. Sfiq ma' dan, huwa importanti li tinġibed l-attenzjoni wkoll li referenzi kostituzzjonali mhumiex maħsuba biex isiru għall-għanijiet akkademiċi iżda biex jiġu solvuti intoppi li jinqalgħu f'kawżi ordinarji. Wieħed ma jridx jinsa hawnhekk li jekk issir ir-referenza, il-proċeduri quddiem il-qorti riferenti għandhom jieqfu skont l-artikolu 46 tal-Kostituzzjoni ta' Malta u l-artikolu 4 tal-Kap 319 tal-Liġijiet ta' Malta sakemm ikun hemm tweġiba finali għal dik ir-referenza mill-qorti (ara inter alia, **Onorevoli Imħallef Dottor Anton Depasquale v. Avukat Ġenerali** deċiża mill-Qorti Kostituzzjonali fl-1 ta' Ġunju, 2001 u **Avukat Ġenerali et v. Nicolai (Nicolai Christian) Magrin et** deċiża mill-Qorti tal-Appell fl-24 ta' Novembru, 2017);*

24. Minħabba f'hekk, il-qorti riferenti għandha tkun għaqlija u prudenti biżżejjed meta tiġi biex tiddeċiedi jekk għandhiex tibgħat kwistjoni lill-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili jew le. Il-qorti riferenti trid tkun ċerta li dik ir-referenza hija tabilħaqq meħtieġa sabiex hija tkun tista' tkompli twettaq ħidmietha. Referenza kostituzzjonali/konvenzjonali li ma tkunx ħa tħalli l-frott fl-eżitu tal-proċeduri quddiem il-qorti riferenti m'għandhiex issir mill-ewwel (ara ***Director of Public Registry v. Ahmad Aziz*** *deċiża mill-Qorti tal-Appell fis-26 ta' Jannar, 2022);*

(...)

"27. llli kif tajjeb ġie mpoġġi mill-Qorti Kostituzzjonali fis-sentenza ***Edgar Blundell et v. Direttur tas-Sigurtà Soċjali*** *deċiża fl-20 ta' Marzu, 2000, qorti b'setgħat kostituzzjonali hija,*

«prekluża milli tikkonsidra l-kwistjoni dwar ksur ta' xi waħda minn dawk iddisposizzjonijiet lilha riferita, jekk din ma tkunx rilevanti u tkun għal kollox estraneja għall-mertu tal-proċeduri li fihom il-kwistjoni tkun ġiet imqanqla, u li allura deċiżjoni dwarha ma tkunx tenħtieġ biex il-qorti li tkun għamlet irreferenza tkun tista' tiddisponi mill-mertu»;".

Illi fis-Sentenza ***Il-Pulizija (Spettur Sarah Magri) v. Joseph Muscat*** deċiża mill-Qorti Kostituzzjonali fil-25 ta' Ottubru 2023 (195/2022/1FDP) il-Qorti kkunsidrat illi:
"7. Il-Qorti hi tal-fehma li f'dan il-każ partikolari ma kienx hemm bżonn li ssir ordni ta' referenza. Proċeduri ġudizzjarji, huma x'inhuma, m'għandhomx isiru biss għal skop akkademiku. Għalkemm fit-tweġiba lappellat argumenta li r-raġunament tal-Avukat tal-Istat hu biss ipotetiku għaliex qiegħed jipprevedi x'ser jiġri, m'għandux raġun. Kien l-avukat tiegħu stess li waqt is-sottomissjonijiet mistoqsi mill-Qorti tal-Appell Kriminali dwar jekk huwiex jinsisti fuq il-kwistjoni dwar ir-reat kontinwat, wieġeb "Yes. Għall-iskop akkademiku Sinjura". 1 Mart l-akkużat għamlet rapporti mal-pulizija għaliex ma kienx qiegħed iħallas il-manteniment. Wara li l-Qorti tal-Appell Kriminali kienet infurmata li l-manteniment kien tħallas, għamlitha ċara lid-difensur ta' Muscat li f'ċirkostanzi simili l-piena tkun ta' conditional discharge. Għalhekk ma kien hemm l-ebda ħtieġa li d-difensur tal-akkużat jibqa' jinsisti fuq it-talba tiegħu ġialadarba l-akkużat ma kien għad fadallu l-ebda interess, u l-eżerċizzju serva biss sabiex iżid l-ispejjeż għalih, jiżdied ix-xogħol bla bżonn u jinħlew kważi sentejn."

Illi għalkemm il-fatti specie ta' dawn il-każijiet appena ċitati ma jixxiebħux mal-episodju odjern, il-prinċipji li tenniet il-Qorti Kostituzzjonali huma rilevanti ħafna. Fl-istadju preżenti l-Qorti Kriminali qiegħda f'sitwazzjoni fejn tista' bla ebda xkiel tiddeċiedi l-kontestazzjoni li għandha quddiemha rrispettivament jekk Qorti kostituzzjonali tiddeċidix dwar l-kostituzzjonalità o meno tal-liġi in diżamina. Kwindi, f'dan il-każ ukoll qegħdin jiġu miżjuda spejjeż żejda, xogħol żejjed u delungar tal-proċeduri u dan kollu a skapitu tal-aħjar amministrazzjoni tal-ġustizzja.

Illi applikati dawn il-principji *multo magis* u bir-rispett dovut lejn il-Qorti referenti, huwa bil-wisq ovvju illi hija setgħet tiddisponi mill-mertu mressaq quddiemha u ma kien hemm ebda ħtiega illi ssir referenza kostituzzjonali sabiex il-mertu jiġi deċiż.

2. <u>Illi mingħajr preġudizzju għas-suespost u fil-mertu,</u> l-esponenti jeċċepixxu illi ma teżisti ebda leżjoni tal-Artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropeja u tal-Artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta għal dak li jirrigwarda l-jedd għal smigħ xieraq u dan għaliex persuni milquta b'ordni ta' qbid u ffriżar għandhom jedd ta' kontestazzjoni quddiem il-Qorti tal-Maġistrati kif ukoll jedd ta' kontestazzjoni jew appell quddiem il-Qorti Kriminali. It-terminu ta' sebat'ijiem tax-xogħol sabiex jiġi intavolat l-appell, sebat'ijiem tax-xogħol sabiex il-prosekuzzjoni u d-Direttur tal-Uffiċċju għall-Irkupru tal-Assi jirrispondu għat-talba u sebat'ijiem tax-xoghol ghad-decizjoni tal-Qorti Kriminali kif kontemplat fl-Artikolu 36(8)(ii) tal-Kap. 621 tal-Liġijiet ta' Malta m'humiex termini qosra fihom infsuhom, u wisq anqas m'huma termini li jġibu parti f'sitwazzjoni diffiċli sabiex tikkontesta d-deċiżjoni tal-Qorti tal-Maġistrati li tkun saret ai termini tal-Artikolu 36(1) tal-Kap. 621 tal-Liġijiet ta' Malta. It-termini indikati bil-liġi jipprevedu element ta' ċertezza legali u sabiex kwistjonijiet li jirrigwardaw il-qbid u ffrizar ta' assi jigu rizolti b'mod sommarju. Illi *di più* m'hemm xejn x'jistona mad-dritt fundamentali għal smigħ xieraq u/jew rimedju effettiv għaliex terminu ta' appell ikun wieħed ta' sebat'ijiem utli. Fl-ahhar mill-ahhar anke appelli minn sentenzi tal-Prim Awla tal-Qorti Civili (sede kostituzzjonali) li jkunu bdew permezz ta' referenza huma appellabbli fi zmien tmint ijiem tax-xoghol. Termini ta' appell jew termini stabbiliti mill-legislatur sabiex tigi rizolta vertenza fi zmien stabbilit fil-ligi huma kwistjonijiet permissibbli kemm skont il-Konvenzjoni u kemm skont il-Kostituzzjoni u bl-ebda mod ma jostaw mad-drittijiet fundamentali tal-partijiet. Huwa ovvju illi l-parti milquta bl-ordni diġa' tkun ivventilat l-ilmenti tagħha quddiem l-Ewwel Qorti u għalhekk, quddiem it-tieni Qorti hija trid

tikkonvinċi t-tieni għalfejn l-Ewwel Qorti kienet totalment jew parzjalment żbaljata. Ghaldaqstant, fl-umli fehma tal-esponenti, ir-rimedju mogħti permezz tal-Artikolu 36(8)(ii) tal-Kapitolu 621 tal-Liġijiet ta' Malta huwa effettiv.

3. Illi fil-każ ***Balsamo v. San Marino*** (Applikazzjonijiet numru 20319/17 u 21414/17) il-QEDB fit-8 ta' Ottubru 2019 għarfet illi:

   "in the present case the sums were found by the domestic courts to have illicit origins and that during such proceedings the applicants, who were legally represented, have been afforded a reasonable opportunity of putting their arguments before the domestic courts (see Piras v San. Marino, (dec.) no. 27803/16, § 59, 27 June 2017 and Jokela v. Finland, no. 28856/95, § 45, ECHR 2002-IV). The aim of the confiscation was to eliminate such funds from circulating further into the economy, a measure in line with the international standards mentioned-above. In this connection the Court reiterates that respondent States must be given a wide margin of appreciation with regard to what constitutes the appropriate means of applying measures to control the use of property such as the confiscation of all types of proceeds of crime (see, for instance, Yildirim, and Butler, both cited above). 94. In the light of the foregoing, having regard to the authorities' wide margin of appreciation and to the fact that the domestic courts ***afforded the applicants a reasonable opportunity of putting their case through adversarial proceedings, the Court concludes that the confiscation of the applicants' assets, did not upset the requisite fair balance."***

   Għandu jingħad illi r-rikorrenti kellhom *a reasonable opportunity* li jikkontestaw il-ħruġ tal-ordni u kif ukoll id-deċiżjoni nnifisha tal-ordni[17] quddiem żewġ fora differenti. Kwindi l-allegazzjoni fir-rigward ta' smigħ xieraq hija żbaljata jekk mhux prettament superfiċjali;

4. B'żieda ma' dan, fil-każ ***Perez de Rada Cavanilles v. Spain*** deċiż mill-QEDB dik il-Qorti tenniet illi:

[17]Vide applikazzjoni numru 27803/16 fl-ismijiet ***Fabrizio Stefano PIRAS against San Marino*** deciza mill-QEDB fils-27 ta' Gunju 2017 fejn gie kkunsidrat illi:
59. Notwithstanding the above finding, the Court must also ascertain whether the applicant was afforded a reasonable opportunity of putting his arguments before the domestic courts (see Veits v. Estonia, no. 12951/11, §§ 72 and 74, 15 January 2015, and Jokela v. Finland, no. 28856/95, § 45, ECHR 2002-IV). The Court notes that the applicant raised his complaint concerning the proportionality of the measure before the Judge of Civil Appeals and the Third-Instance Criminal Judge and thus had access to two levels of jurisdiction on the matter. Moreover, the applicant was represented by a lawyer of his choice who took part in an oral hearing before the Third-Instance Judge. In addition, the investigating judge summoned the applicant for questioning as part of the seizure decision.

"45. The rules on time-limits for appeals are undoubtedly designed to ensure the proper administration of justice and compliance with, in particular, the principle of legal certainty. Those concerned must expect those rules to be applied. However, the rules in question, or the application of them, should not prevent litigants from making use of an available remedy."[18]

Fl-episodju odjern joħroġ ċar illi ma seħħ ebda intopp proċedurali li qiegħed iwassal għal xi nuqqas għar-rikorrenti sabiex jappellaw l-ordni tal-iffriżar fi żmien stabbilit fil-liġi għaliex fil-fatt appellaw u ġiet appuntata seduta għas-smigħ. F'dan il-każ ma jistax jingħad illi ma kienux jafu x'titlob minnhom il-liġi jew x'hemm imniżżel fl-akkużi fil-konfront tagħhom u wkoll fl-ebda ħin ma allegaw illi kien hemm xi difett proċedurali fil-konfront tagħhom. Għaldaqstant jekk l-ilment tar-rikorrenti huwa biss illi jeżisti terminu, dan waħdu żgur ma jistax iwassal għal leżjoni tad-drittijiet fondamentali tar-rikorrenti ai termini tal-Artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropeja u/jew l-Artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta;

5. Illi l-esponenti huma tal-fehma illi donnha hija l-Qorti Kriminali stess li qiegħda tilmenta u tabbraċċja l-argumenti tal-imputati safejn hija marbuta b'sebat'ijiem tax-xogħol żmien sabiex tagħti d-deċiżjoni tagħha wara li jingħalqu l-proċeduri deskritti fl-Artikolu 36(8)(ii). Bir-rispett dovut lejn dik l-Onorabbli Qorti, m'huwiex mifhum kif dik il-Qorti m'hijiex ser ikollha biżżejjed żmien tirrevedi (u mhux tiddeċiedi mill-ġdid) id-deċiżjoni tal-Qorti tal-Magistrati meta, jekk wieħed jgħaqqad it-termini kollha tal-partijiet u tal-Qorti stess, dik il-Qorti jkollha terminu ta' madwar tletin ġurnata għad-deċiżjoni tagħha. Terminu bħal dan jinstab u huwa konċepit fil-proċedura eċċezzjonali għal deċiżjoni dwar ħruġ ta' mandat ta' inibizzjoni fejn il-Qorti adita b'rikors ta' dik in-natura għandha xahar żmien sabiex jiġi deċiż il-mandat. Mhux hekk biss, imma l-kontro parti għandha għaxart'ijiem żmien għar-risposta liema terminu jista' jitnaqqas ukoll mill-Qorti (vide artikoli 875 et sequitur tal-Kap. 12 tal-Liġijiet ta' Malta). Illi wiehed ma jridx jinsa li dak li tkun qed tara l-Qorti Kriminali huwa jekk ghandhiex tibqa' fis-sehh ordni ta' qbid u ffrizar u mhux tiddeciedi kawza fil-mertu.

6. Illi l-esponenti jirrilevaw illi l-liġi in kwistjoni tipprefiġġi terminu ta' sebat'ijiem tax-xogħol sabiex il-Qorti Kriminali tiddeċiedi appell imressaq mill-parti milquta bl-ordni **propju sabiex tissalvagwardja d-drittijiet ta' tali**

[18] Applikazzjoni numru 28090/95, deċiża fit-28 t'Ottubru 1998.

persuna u dan għaliex huwa bil-wisq ovvju illi kemm-il darba, għall-grazzja tal-argument, l-ordni tal-Qorti tal-Maġistrati m'hijiex waħda siewja tali effett fuq il-parti milquta bl-ordni jiġi minimalizzat in vista tat-termini ben indikati u prefissi mill-liġi. Għalhekk, dak it-terminu li jipprevedi li l-Qorti Kriminali tagħti ordni fiż-żmien prefiss mil-liġi meta tappella l-parti milquta bl-ordni tal-iffriżar huwa intiż sabiex ikun favorevoli għall-istess akkużat u mhux bil-kontra kif jallegaw ir-rikorrenti u kif taċċenna l-Qorti Kriminali stess.

7. Illi l-esponenti jirrilevaw illi fir-referenza kostituzzjonali, il-Qorti Kriminali staqsiet jekk kienx hemm, jew x'aktarx ser ikun hemm, ksur tal-Artikolu 9 tal-Konvenzjoni. Mhux ċar għala l-Qorti Kriminali qed tirreferi għal dan l-artikolu partikolari, peress li dan l-artikolu jissalvagwardja l-libertà tal-ħsieb, il-kuxjenza u reliġjon. Il-materja in diżamina ma għandha xejn x'taqsam ma' dan il-jedd fundamentali u kwindi dina l-Onorabbli Qorti għandha ukoll tiddikjara li ma hemmx leżjoni ta' dan l-Artikolu Konvenzjonali.

8. Illi skont l-Artikolu 37 tal-Kostituzzjoni u l-Ewwel Artikolu tal-Ewwel Protokoll tal-Konvenzjoni Ewropea, għandu jingħad li skont il-proviso ta' dan l-istess artikolu, l-Istat għandu kull jedd li jwettaq dawk il-liġijiet li jidhrulu xierqa u dan sabiex jikkontrolla l-użu ta' proprjetà skont l-interess ġenerali, f'dan il-każ partikolarment meta persuni tigi mixlija b'reati ta' ħasil ta' flus u b'hekk ikun hemm il-ħtieġa illi l-flejjes u l-assi ma jiġux dissipati. Illi f'dan is-sens huwa magħruf fil-ġurisprudenza li l-Istat igawdi minn diskrezzjoni wiesgħa sabiex jidentifika x'inhu meħtieġ fl-interess ġenerali.

9. Illi l-Artikolu 37 tal-Kostituzzjoni ta' Malta huwa eskluż bid-dispożizzjoni tal-Artikolu 37(2)(h) (fl-esekuzzjoni ta' sentenzi jew ordnijiet ta' qrati)[19], kif ukoll l-Artikolu 37(2)(k) tal-Kostituzzjoni ta' Malta u kwindi l-invokar tiegħu huwa *ab initio* irritwali u null.

10. Illi dwar l-allegazzjoni tal-ksur tal-Ewwel Artikolu tal-Ewwel Protokoll tal-Konvenzjoni Ewropeja, kif diġa' ngħad tali dritt m'huwiex wieħed assolut u huwa suġġett għal ordnijiet legali u proprozjonati. F'dan il-kuntest m'hijiex tiġi diskussa l-proporzjonalità tal-ordni imma jekk ir-rimedju li tipprovdi l-liġi jagħtix aċċess għal smigħ xieraq lill-akkużati jikkontestaw l-ordni maħruġa mill-Qorti tal-Maġistrati. Fiċ-ċirkostanzi fejn l-akkuzati diġa'

[19] Vide Sentenza fl-ismijiet ***Edmond Espedito Mugliett et vs. Il-Ministru tal-Ġustizzja et*** deċiża mill-Qorti Kostituzzjonali fil-5 ta' Marzu 2012

kienu jafu r-raġunijiet għall-ordni tal-iffriżar minn meta ġew notifikati bl-akkużi, fl-istadju fejn ġiet mitluba mill-Prosekuzzjoni l-ħruġ tal-ordni ta' ffriżar u fl-istadju fejn il-Qorti tal-Magistrati fissret b'mod dettaljat u mirqum l-ordni tagħha, ma jistax jingħad mir-rikorrenti illi huma ma kienux f'pożizzjoni jaċċedu għal kontestazzjoni taħt l-Artikolu 36(8)(ii) tal-Kap. 621 tal-Liġijiet ta' Malta. Fil-fatt l-imputati fasslu appelli dettaljati u studjati. Jekk tali appelli jirnexxux o meno hija storja oħra, imma dan ma jfissirx illi ġew b'xi mod preġudikati mit-tgawdija tal-proprjetà tagħhom fl-isfond tal-miżuri legali li ttieħdu fil-konfront tagħhom.

11. Illi fil-mertu l-esponenti jeċċepixxu illi fir-referenza kostituzzjonali hemm żbalji tad-dritt, u miżinterpretazzjonijiet tal-garanziji provduti fl-Artikolu 36 tal-Kap. 621 tal-Liġijiet ta' Malta, liema garanziji għandhom ix-xogħol li jħarsu kemm l-interess ta' persuni imputati, kif ukoll l-interessi tal-Prosekuzzjoni fil-ġlieda kontra l-kriminalità. Meta tintalab ordni ta' ffriżar, ***ai termini* tal-Artikolu 36(3)(b), il-persuna akkużata dejjem għandha l-jedd li tikkontesta tali ordni**. Ifisser li kull darba li l-Prosekuzzjoni tittenta titlob xi ħaġa, kemm għall-ħruġ tal-ordni (kif provdut fl-Artikolu 36(4)) kif ukoll għaż-żieda jew tnaqqis ta' oġġetti (kif provdut fl-Artikolu 36(3)(d)), u li din tiġi akkolta mill-Qorti tal-Maġistrati, **persuna imputata dejjem tista' tirrikorri għar-reviżjoni tal-Qorti Kriminali**.

12. Illi l-esponenti jirrilevaw illi l-proċedura taħt l-Artikolu 36(8)(ii) teżiġi li rikors irid isir fi żmien sebat'ijiem tax-xogħol. Dan huwa diġà aktar mit-tlett ijiem tax-xogħol li preċedentement kien konċess fl-Artikolu 23A(5) tal-Kap. 9. Il-Leġislatur dejjem ried li dawn il-materji jiġu deċiżi b'ċerta ċelerità u **dan fl-interess tal-akkużat stess kif hawn fuq imfisser**. It-terminu mhuwiex partikolarment qasir. Fil-fatt hemm diversi termini oħra fil-Liġi li huma qosra per ezempju: appell kriminali jrid isir fi tnax-il jum tax-xogħol u appell kostituzzjonali jrid isir fi tmint'ijiem tax-xogħol minn proċeduri ta' referenza kostituzzjonali.

13. Illi l-esponenti huma tal-fehma illi persuna akkużata għandha rimedji u salvagwardji oħra li jżommu l-parità bejn il-Prosekuzzjoni u d-Difiża u għaldaqstant mhuwiex il-każ li mhemmx jedd ta' kontestazzjoni jew reviżjoni tal-Ordni ta' Qbid u ffriżar matul il-pendenti tal-proċeduri kriminali. *Ai termini* tal-Artikolu 36(5), meta ordni ta' ffriżar tkun inħarġet, persuna xorta waħda tista' titlob għal varjazzjonijiet biex jipprovdu għall-għejxien diċenti (Artikolu 36(5)(a)), biex tkun tista' tkompli bin-negozju

tagħha (Artikolu 36(b)(i)), biex tħallas djun lil kredituri *in bona fede* (Artikolu 36(b)(ii)) u biex tittrasferixxi proprjetà mobbli jew immobbli li tista' tkun soġġetta għall-iffriżar (Artikolu 36(b)(iii). **Dan ir-rimedju jista' jiġi utilizzat mid-Difiża fi kwalunkwe stadju tal-proċeduri kriminali**.

14. Illi l-esponenti jirrilevaw illi ghalkemm m'hemmx giurisprudenza dwar ir-reġim legali ġdid introdott permezz tal-Att VI tal-2024, il-ġurisprudenza dwar l-elementi li jfasslu ordnijiet ta' ffriżar ġew meqjusa mill-Qrati taghna f'diversi sentenzi bhal per eżempju fis-sentenza fl-ismijiet ***Yorgen Fenech vs. L-Avukat tal-Istat*** deċiża mill-Qorti Kostituzzjonali fis-26 ta' Frar 2024 fejn dik il-Qorti għarfet il-bilanċ illi l-liġi stess tilħaq fir-rigward tal-ġlieda kontra d-delinkwenza u d-drittijiet tal-akkużat, fis-sentenza ***Edward Caruana vs. L-Avukat tal-Istat et*** deċiża minn dina l-Onorabbli Qorti diversament presjeduta fid-29 ta' Settembru 2023 (*sub iudice*) fejn dik il-Qorti fissret il-*procedural safeguards* li tipprovdi l-liġi u li allura **llum il-ġurnata gew saħanistra imtejba**, fis-sentenza fl-ismijiet ***Graziella Attard (KI: 484981M) vs Avukat tal-Istat u l-Avukat Generali*** deċiża riċentement minn din l-Onorabbli Qorti diversament presjeduta fis-27 ta' Ġunju 2024 (*sub iudice*) fejn il-Qorti kkunsidrat il-varji okkazzjonijiet li kellha r-rikorrenti li tintavola rikors sabiex tiġi varjata l-ordni ta' ffriżar u fis-Sentenza ***Angelo Zahra vs. L-Avukat Generali*** deċiża minn dina l-Onorabbli Qorti fit-22 ta' Ottubru 2019 fejn għal darb'oħra l-Qorti għarfet illi l-liġi tipprovdi għal mekkaniżmu effettiv sabiex akkużat milqut b'tali ordni jkun jista' jtaffi l-effetti tagħha. Il-prinċipji u kunsiderazzjonijiet applikabbli fir-reġim preċedenti huma applkabbli anke għar-reġim il-ġdid, u għalhekk dina l-Onorabbli Qorti tista' tagħmel ampja referenza għall-prinċipji kif dedotti f'din il-ġabra ta' ġurisprudenza.

    Għaldaqstant fid-dawl ta' dan kollu, l-esponenti umilment jadixxu lil dina l-Onorabbli Qorti sabiex tiddikjara illi ma hemm ebda lok għal referenza *ai termini* tal-Artikolu 46(3) tal-Kostituzzjoni u l-Artikolu 4(3) tal-Kap. 319 tal-Liġijiet ta' Malta u tirrimandi l-atti lura lil Qorti Referenti jew f'nuqqas ta' dan tiddikjara illi ma hemm ebda leżjoni taħt l-artikoli kollha indikati fir-referenza, bl-ispejjeż ta' dan l-episodju jitħallsu kollha minn Clarence John Conger, Karl Cini, Nexia BT, Brian Tonna, Konrad Mizzi, Mario Victor Gatt, Keith Schembri, Kasco Engineering Company Limited, FSV Limited u Mtrace plc.

9. Inżamm smigħ fil-5 ta' Lulju 2024, li matulu din il-Qorti ordnat is-sejħa fil-kawża ta' Adrian Hillman u Joseph Muscat, għar-raġunijiet imfissrin minnha fid-dikriet tagħha

mogħti dakinhar stess. L-imsejħin fil-kawża taw ruħhom b'notifikati bl-atti tar-riferenza, u s-smigħ seta' jkompli dakinhar stess, tant li r-riferenza ġiet trattata u differita biex tingħata deċiżjoni għal-lum.

<u>L-Eċċezzjoni Preliminari</u>

10. Fir-risposti tagħhom, l-Avukat Ġenerali u l-Avukat tal-Istat jissollevaw l-eċċezzjoni li r-riferenza li ġiet quddiem din il-Qorti ma kellhiex issir *in primis*. Huma ssottomettew li l-Qorti Kriminali ma kellha ebda mpediment li jżommha milli tissokta bis-smigħ tar-rikorsi mressqa mir-rikorrenti. Ikomplu billi jgħidu li din il-Qorti għandha qabel xejn tiżen x'inhuwa r-riżultat utili li r-rikorrenti jistgħu jiksbu minn din ir-riferenza, u fin-nuqqas li tiġi determinata tali utilità, għandha ssib li r-riferenza qatt ma jmissha saret.

11. L-Artikolu 46(3) tal-Kostituzzjoni jgħid hekk:

> Jekk f'xi proċeduri f'xi qorti li ma tkunx il-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili jew il-Qorti Kostituzzjonali tqum xi kwistjoni dwar il-ksur ta' xi waħda mid-disposizzjonijiet tal-imsemmija artikoli 33 sa 45 (magħdudin), dik il-qorti għandha tibgħat il-kwistjoni quddiem il-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili kemm-il darba fil-fehma tagħha t-tqanqil tal-kwistjoni ma tkunx sempliċement frivola jew vessatorja; u dik il-qorti għandha tagħti d-deċiżjoni tagħha fuq kull kwistjoni mibgħuta quddiemha skont dan is-subartikolu u, bla ħsara għad-disposizzjonijiet tas-subartikolu (4) ta' dan l-artikolu, il-qorti li quddiemha tkun qamet il-kwistjoni għandha tiddisponi mill-kwistjoni skont dik id-deċiżjoni.

filwaqt li l-artikolu 4(3) tal-Att dwar il-Konvenzjoni Ewropea jipprovdi hekk:

> Jekk f'xi proċedimenti f'xi qorti li ma tkunx il-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili jew il-Qorti Kostituzzjonali tqum xi kwistjoni dwar il-ksur ta' xi wieħed mid-Drittijiet tal-Bniedem u Libertajiet Fundamentali, dik il-qorti għandha tibgħat il-kwistjoni quddiem il-Prim' Awla tal-Qorti Ċivili kemm-il darba fil-fehma tagħha t-tqanqil tal-kwistjoni ma tkunx sempliċement frivola jew vessatorja; u dik il-qorti għandha tagħti d-deċiżjoni tagħha fuq kull kwistjoni mibgħuta quddiemha skont dan is-subartikolu u, bla ħsara għad-disposizzjonijiet tas-subartikolu (4), il-qorti li

> quddiemha tkun qamet il-kwistjoni għandha tiddisponi mill-kwistjoni skont dik id-deċiżjoni.

12. Fid-deċiżjoni ***Il-Pulizija vs. Belin sive Benigno Saliba*** (Qorti Kostituzzjonali, 10/4/1991)[20] intqal:

> Fil-Qrati ta' kompetenza Kriminali, f'kull grad u f'kull funzjoni, jiġifieri kemm ta' ġudikatura kriminali kif ukoll ta' Istruttorja, meta – tiġi sollevata kwistjoni hekk imsejħa "kostituzzjonali" u partikolarment, il-vjolazzjoni ta' xi wieħed mill-prinċipji sanċiti fl-artikolu 34 tal-Kostituzzjoni – huwa l-ewwelnett dover tal-maġistrat jew imħallef li jeżamina jekk dik il-kwistjoni hijiex (a) diġà kontemplata fil-liġi ordinarja u (b) jekk hija, hemmx rimedju għall-allegata irregolarità. Huwa manifest illi l-biċċa l-kbira tal-prinċipji fondamentali tal-proċedura kriminali li hemm fil-Kostituzzjoni kienu ilhom reċipiti fil-Kodiċi Kriminali. Huwa daqstant ieħor manifest illi fejn il-Kodiċi Kriminali jfornixxi rimedju tajjeb u sodisfaċenti dan għandu jiġi mill-ewwel applikat, u ebda Qorti, f'din is-sitwazzjoni m'għandha twaqqaf dak ir-rimedju, u twaqqaf il-proċeduri, biex tistenna r-rimedju kostituzzjonali.

13. Il-Qorti Kostituzzjonali kompliet tispjega f'aktar dettall dak li għandu jiġi kkunsidrat mill-qorti riferenti meta tiġi biex timxi skont id-dispożizzjonijiet ċitati aktar qabel fid-deċiżjoni tagħha ***Edgar Blundell et vs. Direttur tas-Sigurtà Soċjali*** (20/3/2000)[21] billi osservat:

> Hu però aktar minn ċar mid-diċitura ta' dan is-subinċiż li tali kwistjoni kostituzzjonali kellha tkun materjalment u intrinsikament konnessa mal-meritu pendenti quddiem il-Qorti li tkun għamlet ir-riferenza. Tant, illi d-deċiżjoni dwarha mill-Prim'Awla jew eventwalment mill-Qorti Kostituzzjonali f'każ li jsir appell, kienet torbot lill-Qorti li tkun għamlet riferenza. Tant, illi l-Qorti li quddiemha tkun qamet il-kwistjoni kellha tiddisponi mill-kwistjoni skond dik id-deċiżjoni;
>
> Din ir-rabta inxindibbli bejn il-kwistjoni kostituzzjonali li tkun qamet u li tkun tirrikjedi riferenza u l-meritu fil-proċeduri pendenti quddiem xi Qorti li ma tkun Prim'Awla jew Qorti Kostituzzjonali, hi ta' l-essenza ta' dan is-subinċiż

[20] Kollezz. Vol.LXXV.i.168.
[21] Kollezz. Vol.LXXXIV.i.1.

> kif hi ukoll ta' l-essenza li r-riferenza li kellha ssir minn dik il-Qorti quddiem il-Prim'Awla kellha tirrifletti bi preċiżjoni l-kwistjoni li tkun qamet quddiemha, li fil-fehma tagħha t-tqanqil tagħha ma kienx sempliċement frivolu jew vessatorju u wkoll li din kienet tirrikjedi li tiġi determinata mill-Qorti kompetenti qabel ma setgħet tipproċedi bis-smigħ tal-proċeduri quddiemha u bid-determinazzjoni ta' dak il-meritu. Dan proprju għaliex biex biex tiddetermina u tiddeċiedi dak il-meritu, hi kienet teħtieġ qabel xejn id-direzzjoni tal-organu ġudizzjarju kompetenti fuq il-kwistjoni kostituzzjonali ssollevata quddiemha, liema deċiżjoni kienet marbuta ssegwi

14. Dawn il-prinċipji li issa ilhom stabbiliti għadhom jgħoddu sal-lum, tant li aktar riċentement il-Qorti Kostituzzjonali qieset li: «*Il-Qorti hi tal-fehma li f'dan il-każ partikolari ma kienx hemm bżonn li ssir ordni ta' referenza. Proċeduri ġudizzjarji, huma x'inhuma, m'għandhomx isiru biss għal skop akkademiku*»[22]. Dan għalhekk ifisser li fir-riferenza għandhom jiġu nklużi biss dawk il-kwistjonijiet li jkunu jinċidu direttament u materjalment fuq il-proċeduri li jkollha quddiemha l-Qorti riferenti. Dawk il-kwistjonijiet li, anki jekk jistgħu jippreżentaw fl-astratt il-possibilità ta' kwistjonijiet kostituzzjonali jew konvenzjonali, però ma jinċidu b'ebda mod materjali fuq il-proċeduri ordinarji, m'għandhomx jiġu riferuti lil din il-Qorti.

15. Fid-dikriet li bih ġiet ordnata r-riferenza, il-Qorti Kriminali fissret kif l-emendi magħmula bl-Att VI tal-2024 ħolqu jedd t'azzjoni favur il-persuna mputata sabiex tikseb reviżjoni ta' ordni ta' qbid u ffriżar maħruġ fil-konfront tagħha. Dik il-Qorti rrilevat li t-termini qosra li fihom l-imputat jista' jesperixxi dak il-jedd t'azzjoni, u li fihom il-Qorti Kriminali kienet marbuta biex tiddeċiedi l-istess azzjoni, kienu joħolqu dubju dwar l-effettività ta' dak ir-rimedju, speċjalment meta wieħed iqis li dawn l-istess termini qosra mhux applikabbli meta jkun l-Avukat Ġenerali li jipproċedi biex jikkontesta ċ-ċaħda tat-talba tiegħu għall-ħruġ tal-ordni ta' qbid u iffriżar, kif ukoll li mhux mogħti lill-akkużat li jikkontesta l-Ordni fi żmien ieħor matul il-proċeduri penali jew wara li tintalab varjazzjoni tal-Ordni mill-Avukat Ġenerali. Il-Qorti Kriminali għaddiet biex tqis li dawn iċ-ċirkostanzi, speċjalment fid-dawl tal-fatt illi l-persuna akkużata ma setgħetx tistitwixxi l-kontestazzjoni tagħha kontra l-Ordni fi kwalsiasi żmien iżda f'terminu limitat, kienu jqanqlu kwistjoni dwar jekk id-dispożizzjonijiet tal-

[22] ***Il-Pulizija (Spettur Sarah Magri) vs. Joseph Muscat*** (Qorti Kostituzzjonali, 25/10/2023).

artikolu 36(8)(ii), li joħolqu dan il-jedd t'azzjoni, kienux kompatibbli u konformi mad-dispożizzjonijiet tal-Kostituzzjoni u tal-Konvenzjoni Ewropea li ġew indikati fid-dikriet li bih ġiet ordnata din ir-riferenza.

16. Fiċ-ċirkostanzi tal-każ, din il-Qorti qed tifhem li l-Qorti Kriminali dehrilha li l-kwistjonijiet imqanqlin mir-rikorrenti kienu jimpinġu fuq il-kwalità tas-smigħ li l-liġi ordinarja kienet qed takkordalhom quddiemha, fis-sens li t-termini qosra mposti minn dik il-liġi ordinarja kienu jrendu s-smigħ tal-kontestazzjoni dedotti mir-rikorrenti ineffikaċi u kwindi bla effett, u dan bi ksur tal-Kostituzzjoni u tal-Konvenzjoni Ewropea. Kien għalhekk li hija waqfet mis-smigħ tar-rikorsi li fihom tqanqlet din il-kwistjoni.

17. Fis-sottomissjonijiet orali li saru quddiem din il-Qorti, l-intimati sostnew illi l-Qorti Kriminali ma kellhiex il-ħtieġa li tieqaf tisma' dawn ir-rikorsi, u li l-kwistjoni għalhekk sollevata mir-rikorrenti ma kinitx waħda li materjalment tinċidi fuq il-meritu ta' dawk ir-rikorsi, tant li l-Qorti Kriminali stess kienet għaddiet biex semgħet u ddeċidiet rikorsi simili mressqin minn akkużati oħrajn, mingħajr ma ordnat li ssir riferenza kif sar fil-każ tar-rikorrenti, jew mingħajr ma ordnat is-sospensjoni tal-proċeduri pendenti l-eżitu ta' din ir-riferenza, kif ordnat fil-każ tal-imsejħin fil-kawża.

18. Din il-Qorti ma taqbilx interament mas-sottomissjoni tal-intimati.

19. Il-kwistjoni riferuta mill-Qorti Kriminali hija waħda li tinċidi fuq il-mod kif id-dritt t'azzjoni mogħti lill-akkużat taħt l-artikolu 36(8)(ii) tal-Att jinstema', u jekk il-mod kif dak id-dritt t'azzjoni jinstema' jrendix dik l-azzjoni ineffettiva. F'dan is-sens għalhekk il-kwistjoni hija waħda li tista' tinċidi fuq il-proċedura nnifisha li għandha tiġi segwita mill-Qorti Kriminali qabel tgħaddi biex tiddeċiedi dwar ir-rikorsi tar-rikorrenti, u għalhekk dik il-kwistjoni teħtieġ li tiġi epurata qabel jigu deċiżi l-istess rikorsi. Dan għaliex jekk tassew dik il-proċedura tledi d-drittijiet fundamentali tar-rikorrenti, huwa fid-dmir tal-Qrati, u wisq iktar ta' din il-Qorti fil-ġurisdizzjoni kostituzzjonali tagħha, li fejn possibbli tevita l-konsumazzjoni tal-vjolazzjoni minflok tħalli l-vjolazzjoni tiġi konsumata biex imbagħad tagħti rimedju sussegwentement.

20. Il-fatt li l-kwistjoni kostituzzjonali u konvenzjonali ma ġietx sollevata f'kull rikors magħmul taħt l-artikolu 36(8)(ii) tal-Att preżentat mill-akkużati l-oħra ma jfissirx li r-riferenza fil-każ tar-rikorrenti saret ħażin. Għalkemm hu minnu li kien ikun aħjar, f'ġieh il-konsistenza, li dawn ir-rikorsi kollha jieħdu l-istess kors, ma jfissirx li dak li seħħ fir-rikorsi l-oħrajn li ġew deċiżi jista' jippreġudika d-drittijiet tar-rikorrenti fil-proċeduri rispettivi tagħhom.

21. Fejn però din il-Qorti tasal li taqbel mal-intimati hija fejn ir-riferenza trid li din il-Qorti tikkonsidra jekk hemmx leżjoni fid-drittijiet tar-rikorrenti billi mhux mogħti lilhom id-dritt li jikkontestaw l-Ordni wara li ssir varjazzjoni tiegħu fuq talba mill-Avukat Ġenerali. Fil-każ tar-rikorrenti, ebda varjazzjoni ma ntalbet u għalhekk din il-parti tar-riferenza tirrigwarda każ ipotetiku li jekk jiġi eżaminat minn din il-Qorti, isarraf biss f'eżerċizzju akkademiku li żgur m'għandux isir minnha.

22. Għalhekk l-eċċezzjoni preliminari tal-intimati qed tiġi milqugħa biss sa fejn ir-riferenza trid li din il-Qorti tqis hemmx ksur tad-drittijiet fondamentali tar-rikorrenti fejn isseħħ varjazzjoni tal-Ordni fuq talba tal-Avukat Ġenerali.

<u>Il-Meritu</u>

23. **Il-kwistjoni li għandha quddiemha l-Qorti hija jekk il-brevità tat-termini mposti għad-deduzzjoni u għad-determinazzjoni tal-azzjoni taħt l-artikolu 36(8)(ii) tal-Att twassalx biex dik l-azzjoni titqies ineffettiva**.

24. Sabiex tagħmel il-konsiderazzjonijiet tagħha, il-Qorti bil-fors trid tqis b'mod ġenerali kif isir il-ħruġ u kif inhu l-mod ta' kontestazzjoni ta' ordni ta' qbid u iffriżar skont l-artikolu 36 tal-Att. L-artikolu 36(1) fil-fatt jipprovdi:

> Meta persuna tkun akkużata b'reat relevanti, il-Qorti għandha, fuq talba tal-prosekuzzjoni, tagħmel Ordni, hawn iżjed 'il quddiem imsejjaħ "Ordni ta' Qbid u Ffriżar", li bih tiġi sekwestrata kwalunkwe proprjetà li tkun f'idejn partijiet terzi li dwarha jkun hemm raġuni valida sabiex jitwemmen li l-proprjetà hija soġġetta għall-konfiska, u li żżomm u tipprojbixxi lill-akkużat milli jittrasferixxi, jagħti b'rahan, jipoteka, jew b'xi mod ieħor ibiddel jew jiddisponi

> minn dik il-proprjetà u minn proprjetà oħra tiegħu jew li tkun fil-pussess tiegħu.

25. Ir-rikorrenti lmentaw, kemm quddiem din il-Qorti u kemm quddiem il-Qorti Kriminali, mill-fatt li quddiem il-Qorti Struttorja, din id-dispożizzjoni ġiet interpretata b'mod u manjiera li dik il-Qorti m'għandhiex diskrezzjoni dwar jekk tilqax it-talba għall-ħruġ tal-Ordni, peress li l-liġi tgħid li «*...l-Qorti għandha...*». Madanakollu dak li seħħ quddiem il-Qorti Struttorja m'huwiex il-meritu tar-riferenza li għandha quddiemha din il-Qorti. Dak li huwa l-meritu tar-riferenza jirrigwarda biss l-artikolu 36(8)(ii), li jgħid hekk:

> Meta ordni skont is-subartikolu (1) jinħareġ mill-Qorti tal-Maġistrati, l-imputat jista', fi żmien sebat (7) ijiem tax-xogħol mid-data tad-deċiżjoni tal-Qorti, jippreżenta rikors quddiem il-Qorti Kriminali fejn jitlob ir-revoka sħiħa jew parzjali tal-ordni, iżda l-ordni għandu jibqa' fis-seħħ sakemm tingħata d-deċiżjoni mill-Qorti Kriminali. Il-Qorti Kriminali għandha tagħti sebat (7) ijiem tax-xogħol lill-prosekuzzjoni u lid-Direttur sabiex jirrispondu għat-talba tal-imputat. Id-deċiżjoni tal-Qorti Kriminali fuq ir-rikors għandha tingħata fi żmien sebat (7) ijiem tax-xogħol minn meta jiġu ppreżentati r-risposti jew minn meta jkun skada t-terminu għall-preżentata tagħhom.

26. Il-pożizzjoni legali li temerġi mid-dispożizzjonijiet tal-artikolu 36 tal-Att tista' tiġi riassunta kif ġej:

- meta persuna tiġi mixlija quddiem il-Qorti ta' ġurisdizzjoni kriminali b'«reat rilevanti», il-Prosekuzzjoni tista' titlob il-ħruġ ta' ordni ta' qbid u ffriżar kontra l-akkużat;
- dik it-talba tista' ssir b'rikors inkella bl-att li bih jiġu dedotti l-akkużi;
- l-ordni ta' qbid u ffriżar għandu jinħareġ kontra kull proprjetà li fil-konfront tagħha hemm «raġuni valida» sabiex jitwemmen li din tkun soġġetta għal konfiska;
- skont l-artikolu 3(6) tal-Att, proprjetà soġġetta għall-konfiska tinkludi «rikavat mill-kriminalità», «proprjetà li tiffaċilità» u «kull proprjetà involuta f'reat ta' money laundering». Dawn il-frażijiet huma kollha mogħtija tifsiriet fl-artikolu 3;
- id-dritt tal-akkużat li jikkontesta l-Ordni huwa skont kif provdut fl-artikolu 36(8)(ii), li jindika li dan il-jedd t'azzjoni huwa provdut b'mod tassattiv;

- il-prosekuzzjoni tista', fi kwalsiasi żmien matul il-kors tal-proċeduri penali, titlob lill-Qorti tvarja l-Ordni, billi titnaqqas jew tiżdied il-proprjetà milquta;
- l-Ordni jkun limitat għal dawk l-assi indikati mill-prosekuzzjoni jew inkella għal dik is-somma ta' flus li tkun indikata mill-prosekuzzjoni fir-rikors jew fl-att li bih jinbdew il-proċeduri penali. F'każ però li din l-indikazzjoni tkun nieqsa, l-Qorti għandha xorta waħda toħroġ l-Ordni «*li jkun biżżejjed sabiex tiġi ppreservata dik il-proprjetà kif jista' jkun meħtieġ sabiex tissoddisfa l-ordni tal-konfiska, sa u inklużi l-assi kollha tal-akkużat*», b'dan li l-Prosekuzzjoni jkollha disgħin jum biex tistabbilixxi liema proprjetà se tkun soġġetta għal konfiska. Dan it-terminu jista' jiġġedded mill-Qorti għal disgħin jum ieħor f'każ li tintwera raġuni tajba;
- jekk fit-terminu mogħti l-prosekuzzjoni tillimita t-talba tagħha dwar l-Ordni għal xi attiv jew somma partikolari, mela l-effetti tal-Ordni jiġu limitati. Jekk dan ma jsirx fit-terminu mogħti, l-effetti tal-Ordni jispiċċaw;
- l-Ordni jista' jiġi varjat mill-Qorti fuq talba tal-akkużat li ssir b'rikors;
- jekk il-Qorti ma tilqax it-talba għall-ħruġ tal-Ordni, minflok għandha toħroġ ordni ta' ffriżar temporanju li jkollu l-istess effett bħall-Ordni maħsub taħt l-artikolu 36(1). L-Avukat Ġenerali jkollu sebat ijiem tax-xogħol biex jikkontesta dik id-deċiżjoni quddiem il-Qorti Kriminali, li għandha tagħti sebat ijiem tax-xogħol lill-akkużat biex iwieġeb. Sakemm tasal għad-deċiżjoni tagħha, l-ordni temporanju għandu jibqa' fis-seħħ, u l-liġi ma timponi ebda terminu sabiex il-Qorti Kriminali tiddeċiedi dwar il-kontestazzjoni tal-Avukat Ġenerali;
- jekk, min-naħa l-oħra, it-talba għall-ħruġ tal-Ordni tintlaqa', l-akkużat ukoll ikollu sebat ijiem tax-xogħol biex jikkontesta dik id-deċiżjoni b'rikors. L-Avukat Ġenerali u d-Direttur tal-Uffiċċju għall-Irkupru tal-Assi jkollhom sebat ijiem tax-xogħol biex iwieġbu, u l-Qorti Kriminali jkollha sebat ijiem tax-xogħol minn meta jiskadi dan l-aħħar terminu jew minn meta tiġi preżentata l-aħħar risposta biex tiddeċiedi.

27. Il-liġijiet domestiċi li jirregolaw l-iffriżar u l-konfiska tal-proprjetà b'rabta ma' proċeduri penali għandhom ilkoll jitqiesu fid-dawl u b'riferenza għal-liġi komunitarja dwar l-istess materja, u ċjoè d-Direttiva 2014/42/UE dwar l-iffriżar u l-konfiska ta' mezzi strumentali u r-rikavat minn attività kriminali fl-Unjoni Ewropea. Il-Qorti tagħmel riferenza b'mod partikolari għall-artikolu 8 ta' din id-Direttiva, fejn jingħad fost ħwejjeġ oħra:

> 1. L-Istati Membri għandhom jieħdu l-miżuri meħtieġa biex jiżguraw li l-persuni affettwati mill-miżuri previsti skont din id-Direttiva jkollhom id-dritt għal rimedju effettiv u proċess ġust sabiex jitħarsu d-drittijiet tagħhom.
>
> 2. L-Istati Membri għandhom jieħdu l-miżuri meħtieġa biex jiżguraw li l-ordni ta' ffriżar tiġi kkomunikata lill-persuna affettwata mill-iktar fis possibbli wara li tiġi eżegwita. Tali komunikazzjoni għandha tindika, għall-inqas fil-qosor, ir-raġuni jew raġunijiet li għalihom ittieħdet l-ordni kkonċernata. Meta jkun jeħtieġ li jiġi evitat li tiġi pperikolata l-investigazzjoni kriminali, l-awtoritajiet kompetenti jistgħu jipposponu l-komunikazzjoni tal-ordni ta' ffriżar lill-persuna affettwata.
>
> 3. L-ordni ta' ffriżar għandha tibqa' fis-seħħ biss sakemm ikun meħtieġ li l-proprjetà tiġi ppreservata fid-dawl tal-possibbiltà li tiġi kkonfiskata sussegwentement.
>
> 4. L-Istati Membri għandhom jipprevedu l-possibbiltà effettiva li l-persuna li l-proprjetà tagħha tkun ġiet affettwata tikkontesta l-ordni ta' ffriżar quddiem qorti, f'konformità mal-proċeduri stipulati fil-liġi nazzjonali. Tali proċeduri jistgħu jipprevedu li meta l-ordni ta' ffriżar inizjali tkun ittieħdet minn awtorità kompetenti li ma tkunx awtorità ġudizzjarja, tali ordni l-ewwel għandha tintbagħat għall-validazzjoni jew ir-rieżami lill-awtorità ġudizzjarja qabel ma tkun tista' tiġi kkontestata quddiem qorti.

28. Fid-deċiżjoni tagħha fil-każ ***Yvonne van Duyn vs. Home Office*** (Qorti Ewropea tal-Ġustizzja, 4/12/1974)[23], ġie osservat hekk dwar il-possibilità li direttivi komunitarji jkollhom effett dirett fl-Istati Membri:

> 13 Madankollu, jekk bis-saħħa tad-dispożizzjonijiet ta' l-Artikolu 189, ir-regolamenti huma applikabbli direttament u, konsegwentement, minħabba n-natura tagħhom jistgħu jipproduċu effetti diretti, dan ma jfissirx li kategoriji oħra ta' atti msemmija f'dan l-artikolu ma jista' qatt ikollhom effetti simili.
> 14 Ikun inkompattibli mas-setgħa vinkolanti li l-Artikolu 189 jattribbwixxi lid-direttiva, li tiġi eskluża, fil-prinċipju, il-possibbiltà li l-obbligu impost mid-direttiva jiġi invokat minn dawk ikkonċernati.
> 15 B'mod partikolari meta, permezz ta' direttiva, l-awtoritajiet Komunitarji jimponu l-obbligu fuq l-Istati Membri li jsegwu imġiba partikolari, l-effett utli ta' tali att

[23] C-41/74.

> jiddgħajjef jekk l-individwi ma jitħallewx jibbażaw ruħhom fuqu quddiem il-qrati nazzjonali tagħhom u jekk dawn ta' l-aħħar jiġu mfixkla milli jieħduh in kunsiderazzjoni bħala element tad-dritt Komunitarju.
> 16 L-Artikolu 177, li jawtorizza lill-qrati nazzjonali li jirreferu domandi lill-Qorti tal-Ġustizzja dwar il-validità u l-interpretazzjoni ta' l-atti kollha ta' l-istituzzjonijiet, mingħajr distinzjoni, barra minn hekk jimplika li dawn l-atti jistgħu jiġu invokati mill-individwi fil-qrati nazzjonali.
> 17 Huwa neċessarju li f'kull każ jiġi eżaminat jekk in-natura, l-iskema ġenerali u l-kliem tad-dispożizzjoni in kwistjoni jistgħux jipproduċu effetti diretti fuq ir-relazzjonijiet bejn l-Istati Membri u l-individwi.

29. Iktar riċentement, fid-deċiżjonijiet ***Arcor AG & Co. KG (C-152/07), Communication Services TELE2 GmbH (C-153/07) u Firma 01051 Telekom GmbH (C-154/07) vs Bundesrepublik Deutschland*** (Qorti Ewropea tal-Ġustizzja, 17/7/2008) ġie osservat: «*F'dan ir-rigward, minn ġurisprudenza stabbilita jirriżulta li, fil-każijiet kollha fejn id-dispożizzjonijiet ta' direttiva jidhru, mill-aspett tal-kontenut tagħhom, inkundizzjonati u preċiżi biżżejjed, l-individwi jistgħu jinvokawhom quddiem il-qrati nazzjonali kontra l-Istat Membru, meta dan ikun ittrasponiha b'mod inkorrett (ara s-sentenza tal-5 ta' Ottubru 2004, Pfeiffer et, C-397/01 sa C-403/01, Ġabra p. I-8835, punt 103 u l-ġurisprudenza ċċitata)*».

30. Dan kollu qed jingħad biss fis-sens li l-liġi Maltija għandha dejjem tinftiehem u tinqara fid-dawl tal-liġi komunitarja applikabbli, jekk ikun hemm, u fejn il-Qorti li quddiemha tkun inqalgħet kwistjoni dwar dik il-liġi jidhrilha li jkun hemm inkonsistenza bejn dak provdut fil-liġi Maltija u dak impost fil-liġi komunitarja, għandha tapplika l-liġi komunitarja fejn din ikollha l-effett dirett[24], bla ħsara għall-fakultà tal-Qorti nazzjonali li timxi skont l-artikolu 267 tat-Trattat tal-Unjoni Ewropea fejn ikunu jikkonkorru ċ-ċirkostanzi li jiġġustifikaw it-teħid ta' dik il-proċedura[25].

31. Naturalment dan qed jiġi osservat biss fis-sens li kwistjonijiet dwar il-konformità tal-liġi Maltija mal-liġi komunitarja hija kwistjoni għal kollox differenti mill-konformità

[24] Ara, per eżempju, d-deċiżjoni ***Av. Marlon Borg noe vs. BP Group Limited*** (Appell Superjuri, 16/7/2024). F'dan is-sens ukoll inkiteb: «*For national courts, the primary focus of analysis here, respecting the principle of primacy means that, when a directly effective EU rule applies in a given case, any conflicting national norm should be set aside*» (***Craig & De Búrca***, The Evolution of EU Law, 3rd Edition, pġa.205). F'dan is-sens hija wkoll id-deċiżjoni ***C-573/17 Poplawski*** (Qorti Ewropea tal-Ġustizzja, 24/6/2019).
[25] Ara, per eżempju, d-deċiżjoni ***eHealth Limited vs. Sergio Giglio et*** (Appell Superjuri, 19/7/2019).

tal-liġi ordinarja Maltija mal-Kostituzzjoni u mal-Konvenzjoni Ewropea, u huwa biss dan l-aħħar aspett li għandu jokkupa l-attenzjoni ta' din il-Qorti, li l-ġurisdizzjoni tagħha tinsab radikata **unikament** bis-saħħa tar-riferenza li saritilha. Jiżdied jingħad però li fl-evalwazzjoni tagħha dwar il-konsistenza tal-leġiżlazzjoni mpunjata mal-Kostituzzjoni u mal-Konvenzjoni Ewropea, din il-Qorti sejra – f'każ ta' dubju dwar l-interpretazzjoni tal-liġi domestika – tinterpretaha fid-dawl tal-liġi komunitarja diġà ċitata.

32. Ferm il-premess, il-Qorti sejra issa tqis il-kwistjoni riferuta lilha fid-dawl tad-dispożizzjonijiet tal-Kostituzzjoni u tal-Konvenzjoni nvokati fl-ordni ta' riferenza.

33. Minnufih il-Qorti jidhrilha li r-riferenza li saret għall-artikolu 9 tal-Konvenzjoni Ewropea fl-ordni ta' riferenza, liema dispożizzjoni titratta d-dritt għal libertà tal-ħsieb, tal-kuxjenza u tar-reliġjon, ma jidhirx li hija rilevanti għall-fattispeċi tal-każ li għandha quddiemha, u aktarx ġie biss indikat b'*lapsus calami*. Għalhekk il-Qorti se tkun qed tiskarta kull riferenza għal dan l-artikolu.

34. Sa fejn jirrigwarda l-artikolu 37 tal-Kostituzzjoni, il-Qorti tosserva li l-protezzjoni mogħtija minn dan l-artikolu tmur lil'hinn minn sitwazzjonijiet fejn isseħħ «deprivazzjoni totali» tal-proprjetà[26]. L-intimati però jeċċepixxu li l-fattispeċi tal-każ odjern jaqgħu taħt l-esklużjonijiet kontenuti fit-tieni subinċiż, u ċjoè:

> Ebda ħaġa f'dan l-artikolu ma għandha tinftiehem li tolqot l-egħmil jew ħdim ta' xi liġi safejn tipprovdi għat-teħid ta' pussess jew akkwist ta' proprjetà –
> ...
> (h) fl-esekuzzjoni ta' sentenzi jew ordnijiet ta' qrati;
> …
> (k) għal dak iż-żmien biss sakemm ikun meħtieġ għall-finijiet ta' xi eżami, investigazzjoni, kawża jew inkjesta jew, fil-każ ta' art, l-egħmil fuqha –
> (i) ta' xogħol ta' konservazzjoni ta' ħamrija jew il-konservazzjoni ta' risorsi naturali oħra ta' kull xorta jew ta' rikostruzzjoni ta' ħsara tal-gwerra; jew

[26] F'dan is-sens hija d-deċiżjoni ***George Tabone et vs. Avukat Ġenerali*** (Qorti Kostituzzjonali, 5/10/2018), kif ukoll il-ġurisprudenza ta' din il-Qorti, kif impoġġija (ara, per eżempju, ***Anthony Cassar et vs. L-Avukat tal-Istat***, Prim'Awla Ġurisdizzjoni Kostituzzjonali, 30/5/2024).

> (ii) ta' żvilupp jew titjib agrikolu li s-sid jew okkupant tal-art ikun ġie mitlub, u jkun mingħajr skuża raġonevoli u legali rrofta jew naqas li jagħmel.

35. Il-Qorti jidhrilha li din l-eċċezzjoni tal-intimati hija fondata, u għalhekk l-eżami tagħha taħt l-artikolu 37 tal-Kostituzzjoni jieqaf hawn.

36. Inkomplu billi nqisu l-kwistjoni mill-aspett tal-artikolu 1 tal-Ewwel Protokoll tal-Konvenzjoni Ewropea, li jgħid hekk:

> Kull persuna naturali jew persuna morali għandha dritt għat-tgawdija paċifika tal-possedimenti tagħha. Ħadd ma għandu jiġi ipprivat mill-possedimenti tiegħu ħlief fl-interess pubbliku u bla ħsara tal-kundizzjonijiet provduti bil-liġi u bil-prinċipji ġenerali tal-liġi internazzjonali.
>
> Iżda d-disposizzjonijiet ta' qabel ma għandhom b'ebda mod inaqqsu d-dritt ta' Stat li jwettaq dawk il-liġijiet li jidhrulu xierqa biex jikkontrolla l-użu ta' proprjetà skont l-interess ġenerali jew biex jiżgura l-ħlas ta' taxxi jew kontribuzzjonijiet oħra jew pieni.

37. M'hemmx dubju li l-ħruġ ta' ordni ta' ffriżar fuq l-attiv, ġenerali jew speċifiku, ta' persuni pendenti proċeduri penali jikkostitwixxi «interferenza» fit-termini tal-Konvenzjoni Ewropea. Bħala tali, biex dik l-interferenza titqies ġustifikata huwa neċessarju li din issir fl-interess pubbliku jew ġenerali, u li tħares il-ħtieġa tal-proporzjonalità bejn dak l-interess ġenerali jew pubbliku u l-interess tal-individwu milqut.

38. Il-Qorti hija tal-fehma li, kif diġà ġie deċiż fir-rigward ta' ordnijiet simili għal dak meritu tal-kawża, u li saru abbażi ta' leġiżlazzjoni anterjuri, ordnijiet ta' din il-kwalità isegwu skop leġittimu fl-interess pubbliku u ġenerali, konsistenti mill-preservazzjoni ta' ġid li l-provenjenza tagħha tkun dubjuża, bħala preludju għall-miżura aktar qawwija ta' konfiska, li wkoll isservi l-iskop leġittimu li ċċaħħad lill-malviventi mill-qligħ u mir-rikavat tal-atti kriminali mwettqin minnhom. Bla dubju ta' xejn, il-ġlieda kontra l-kriminalità tinneċessita, kemm minħabba d-distorsjoni ekonomika li ġġib magħha u kemm għal skopijiet ta' deterrent, li min jikser il-liġi m'għandux jitħalla jgawdi l-frott tal-imġieba tiegħu.

39. Huwa wkoll neċessarju, madanakollu, li l-miżura meħuda mill-Istat fl-interess pubbliku u ġenerali għal skop leġittimu, u li tkun tikkostitwixxi «deprivazzjoni» kif fuq imfisser, tkun tosserva l-ħtieġa ta' proporzjonalità. Fir-rigward ta' miżura simili bħal dik ikkunsidrata fir-riferenza odjerna, intqal hekk mill-Qorti Kostituzzjonali:

> 14. Il-qorti tosserva, qabel xejn, illi l-fatt illi l-ordni jolqot proprjetà li tiswa aktar mill-proprjetà misruqa li l-attur allegatament laqa' għandu ma jfissirx bilfors u awtomatikament illi l-ordni huwa sproporzjonat. Il-qligħ li jista' jagħmel min jikseb proprjetà bi ksur tal-liġi – fil-każ tallum min jilqa' għandu proprjetà misruqa – ma huwiex neċessarjament daqs id-differenza bejn kemm tiswa l-proprjetà u kemm swielu biex kisibha. Jista' jkun li dak il-qligħ ikun ħaddmu biex kiseb qligħ ieħor, li wkoll għalhekk ikun qligħ mhux mistħoqq u frott ta' ksur tal-liġi.
>
> 15. Aktar minn hekk, iżda, il-Kap. 373 stess jaħseb għal sitwazzjonijiet bħal dawk imsemmija mill-atturi fl-ewwel aggravju tagħhom fejn il-persuna akkużata, soġġetta għall-ordni, tista' ġġarrab telf u danni għax, minħabba l-ordni, tonqos mill-tħallas kredituri *bona fide*. Biex l-akkużat ma jġarrbx tbatija żejda u li tista' tkun evitata f'ċirkostanzi bħal dawk, l-art. 5(1) tal-Kap. 373 jipprovdi mhux biss illi l-akkużat jista' jieħu, mill-beni sekwestrati, sa tlittax-il elf, disa' mija u sitta u sebgħin euro u erbgħa u għoxrin ċenteżmu (€13,976.24) fis-sena – li l-attur Tabone ġà qiegħed jirċievi –, iżda wkoll illi:
>
> »… … … il-qorti tista' barra minn dan –
> »(a) tawtorizza l-ħlas ta' djun li jkollhom jitħallsu mill-akkużat lil kredituri bona fide u li jkunu saru qabel ma jkun sar dak l-ordni; u
> »(b) għal raġuni tajba tawtorizza lill-akkużat biex jittrasferixxi proprjetà mobbli jew immobbli.«
>
> 16. Din id-disposizzjoni tal-liġi toħloq bilanċ bejn l-interess pubbliku li jinħolqu miżuri biex, min-naħa l-waħda, min ikun ħati ta' reat ma jiħux benefiċċju mill-att ta' delinkwenza, u biex, min-naħa l-oħra, il-persuna akkużata – sa issa meqjusa innoċenti – ma ġġarbx ħsara u tbatija safejn dawn jistgħu jiġu evitati bla ma jiddgħajjef il-għan li l-liġi trid tilħaq bil-ħruġ ta' ordni ta' sekwestru.[27]

[27] ***George Tabone et vs. L-Avukat Ġenerali*** (5/10/2018). Fl-istess sens hija wkoll id-deċiżjoni ***Yorgen Fenech vs. Avukat tal-Istat*** (Qorti Kostituzzjonali, 26/2/2024).

40. Aktar riċentement, l-istess Qorti kellha l-okkażjoni tagħmel dawn l-osservazzjonijiet fir-rigward ta' ordni ta' ffriżar li kien maħruġ taħt id-dispożizzjonijiet tal-Kapitolu 101 tal-liġijiet ta' Malta fid-deċiżjoni tagħha ***Sebastian Dalli vs. L-Avukat tal-Istat et*** (30/11/2022):

> 27. ...Agħar minn hekk, minħabba l-mod ta' kif ġiet promulgata l-liġi, hekk kif inħareġ dan l-Ordni l-appellat ma kellu l-ebda mod kif jikkontestah għaliex l-Istat naqas milli jpoġġi fisseħħ mezz ta' appell biex il-persuna konċernata tkun tista' titlob li l-Qorti tirrevedi n-neċċessitá li l-ordni jibqa fis-seħħ u anzi minflok illeġisla li l-Ordni jrid jibqa' fis-seħħ tassattivament sakemm jispiċċaw il-proċeduri fi grad ta' appell jekk ikun il-każ, irrispettivament minn kull fattur li jista' jimmilita kontra ż-żamma fis-seħħ ta' dan l-Ordni. F'dan ir-rigward il-Qorti tagħmel referenza għas-sentenza fl-ismijiet **Džinić v. Croatia** (QEDB, 17/05/2016) fejn instabet leżjoni tal-Artikolu 1 tal-Ewwel Protokoll tal-Konvenzjoni Ewropea proprju għaliex:
>
> "*...the impugned seizure of the applicant's real property in the context of the criminal proceedings at issue, although in principle legitimate and justified, was imposed and kept in force without an assessment of whether the value of the seized property corresponded to the possible confiscation claim. The Court therefore finds that the application of such a measure was not adequate to demonstrate that a requirement of "fair balance" inherent in the second paragraph of Article 1 of Protocol No. 1 was satisfied.*"
>
> ...
>
> 29. Għalkemm huwa minnu li din il-kawża mhijiex dwar id-dewmien ta' żmien, iż-żmien li damu għaddejjin il-proċeduri, u r-raġuni għalfejn damu tant għaddejjin hija xorta waħda fattur relevanti sabiex tiġi kkonsidrata l-proporzjonalità tal-ordni tal-iffriżar li min-natura tiegħu huwa intiż sabiex ikun miżura temporanja. Meta jkunu għaddew però tlettax-il sena minn meta nħareġ u l-kawża mhux biss tkun għadha għaddejja iżda tkun għadha fi stadju tal-provi tal-prosekuzzjoni bl-ebda ħjiel dwar meta ser tispiċċa wieħed jibda jiddubita kemm din il-miżura tista' tibqa' titqies bħala waħda sempliċiment temporanja. F'dan ir-rigward il-Qorti tagħmel referenza għas-sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-Unjoni Ewropea fl-ismijiet **Yassin Abdullah Kadi v. European Commission** tal-2010 fejn ġie kkonsidrat hekk:

"*...given that now nearly 10 years have passed since the applicant's funds were originally frozen—it is not now time to call into question the finding ... according to which the freezing of funds is a temporary precautionary measure that, unlike confiscation, does not affect the very substance of the right of the persons concerned to property in their financial assets but only the use thereof. ... In the scale of a human life, 10 years in fact represent a substantial period of time and the question of the classification of the measures in question as preventative or punitive, protective or confiscatory, civil or criminal seems now to be an open one.*"

30. Agħar minn hekk, kif huwa ammess mill-appellanti stess, l-appellat ma kellu l-ebda mezz sabiex jikkontesta dan l-Ordni, u ġie mpoġġi f'pożizzjoni mill-Istat li jibqa' jissubixxi l-Ordni tal-Iffriżar maħruġ kontra tiegħu fl-2009 sakemm il-kawża tiġi deċiża b'mod finali, ikun meta jkun dan u rrispettivament minn kwalunkwe ċirkostanza li setgħet żviluppat fil-frattemp. F'dan ir-rigward il-Qorti tagħmel referenza għas-sentenza fl-ismijiet **Shorazova v. Malta** (QEDB, 03/03/2022) fejn intqal hekk:

"*...the importance of the procedural obligations under Article 1 of Protocol No. 1 must not be overlooked. Thus the Court has, on many occasions, noted that, although Article 1 of Protocol No. 1 contains no explicit procedural requirements, judicial proceedings concerning the right to the peaceful enjoyment of one's possessions must also afford the individual a reasonable opportunity of putting his or her case to the competent authorities for the purpose of effectively challenging the measures interfering with the rights guaranteed by this provision (see G.I.E.M. S.R.L. and Others, cited above, § 302 and the case-law cited therein). An interference with the rights provided for by Article 1 of Protocol No. 1 cannot therefore have any legitimacy in the absence of adversarial proceedings that comply with the principle of equality of arms, allowing discussion of aspects that are important for the outcome of the case.*
[omissis]
According to the Court's case-law, the character of the interference, the aim pursued, the nature of property rights interfered with, and the behaviour of the applicant and the interfering State authorities are among the principal factors material to the assessment of whether the contested measure respects the requisite fair balance and, notably, whether it imposes a disproportionate burden on the applicants (see Karahasanoğlu, cited above, § 149). While the length of time during which the restrictions remained in place is a crucial part of the Court's assessment, the scope

> *and nature of restrictions as well as the presence or absence of procedural guarantees are no less relevant (ibid., § 151). Indeed in previous cases where lengthy precautionary measures gave rise to a violation of Article 1 of Protocol No. 1, the finding of a violation was based on an accumulation of factors (see for example JGK Statyba Ltd and Guselnikovas v. Lithuania, no. 3330/12, §§ 130-33, 5 November 2013, and Džinić, cited above, §§ 70-82).*"
>
> 31. Għalkemm l-appellanti jgħidu li din is-sentenza appena ċitata mhijiex applikabbli għall-fattispeċi ta' dan il-każ peress li kienet titratta ċirkostanzi partikolari, il-prinċipji ġenerali li jistgħu jinstiltu minn din is-sentenza, u li huma bbażati fuq il-ġurisprudenza preċedenti tal-Qorti, huma applikabbli independentement mill-fatti partikolari tal-każ. Minn din is-sentenza huwa ċar li għalkemm ordni ta' iffriżar huwa miżura leġittima u fl-interess ġenerali (kif huwa aċċettat anke mill-appellat stess) il-Qorti għandha teżamina kemm il-garanziji proċedurali li jeżistu fil-liġi u kif ukoll iċ-ċirkostanzi kollha, inkluż id-dewmien taż-żmien tal-kawża sabiex tiddetermina jekk id-drittijiet fondamentali tal-akkużat sanċiti permezz tal-Artikolu 1 tal-Ewwel Protokoll tal-Konvenzjoni Ewropea humiex qed jiġu rispettati. Huwa ċar li dan mhuwiex il-każ hawnhekk għar-raġunijiet ġia spjegati, inkluż id-dewmien ta' żmien tal-proċeduri penali kontra l-appellant u n-nuqqas tal-leġislatur li jpoġġi fis-seħħ għodda legali li tagħti lil qrati ordinarji l-poter li jeżaminaw jekk l-ordni għadux ġustifikat skont iċ-ċirkostanzi tal-każ.

41. Din il-Qorti ċċitat estensivament mid-deċiżjoni ***Dalli vs. L-Avukat tal-Istat et*** billi f'din id-deċiżjoni jinsabu esposti l-prinċipji li għandhom ukoll jirregolaw il-konsiderazzjonijiet tagħha f'din ir-riferenza kostituzzjonali, dejjem naturalment kif ċirkoskritti bit-termini magħmula mill-Qorti Kriminali. Il-Qorti Kostituzzjonali bl-aktar mod ċar qieset illi, fl-eżami dwar jekk miżura bħal dik meritu ta' dawn il-proċeduri tosservax il-prinċipju tal-proporzjonalità, iridu jiġu meqjusa u evalwati l-għodda mogħtija mil-leġiżlatur lill-qrati ordinarji sabiex jeżaminaw jekk l-ordni jkunx wieħed ġustifikat, anki skont iċ-ċirkostanzi tal-każ kif jistgħu jirriżultaw minn żmien għal żmien.

42. Fil-fehma tal-Qorti, dan l-eżerċizzju għalhekk jintrabat mal-eżerċizzju l-ieħor dwar il-kwalità tal-għodda mogħtija sabiex dak l-eżami mill-qrati ordinarji jkun jista' jsir, anki mill-ottika tal-artikolu 6 tal-Konvenzjoni u tal-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni. Dan

għaliex rimedju mogħti lill-persuna akkużata sabiex tikseb reviżjoni tal-miżura maħruġa fil-konfront tagħha li ma jissodisfax id-dettami kollha tal-jedd ta' smigħ xieraq skont l-imsemmija dispożizzjonijiet lanqas ma jista' jitqies bħala rimedju li joffri l-garanziji ta' proporzjonalità taħt l-artikolu 1 tal-Ewwel Protokoll.

43. Eżaminati d-dispożizzjonijiet taħt l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni u taħt l-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni, il-Qorti hija tal-fehma li l-proċeduri li minnhom saret riferenza ma jaqgħux taħt il-protezzjoni maħsuba għall-proċessi penali. Fil-fatt, l-artikolu 39(1) tal-Kostituzzjoni jgħid li:

> Kull meta xi ħadd ikun akkużat b'reat kriminali huwa għandu, kemm-il darba l-akkuża ma tiġix irtirata, jiġi mogħti smigħ xieraq għeluq żmien raġonevoli minn qorti indipendenti u imparzjali mwaqqfa b'liġi.

filwaqt li l-ewwel parti tal-ewwel subinċiż tal-artikolu 6 tal-Konvenzjoni tipprovdi hekk:

> Fid-deċiżjoni tad-drittijiet ċivili u tal-obbligi tiegħu jew ta' xi akkuża kriminali kontra tiegħu...

44. Huwa manifest li proċeduri taħt l-artikolu 36(8)(ii) tal-Att ma jwasslux għal deċiżjoni dwar sejbien ta' ħtija fuq akkuża kriminali. Dawn huma proċeduri anċillari għall-proċeduri penali li però m'humiex deċiżivi għad-determinazzjoni tal-akkuża kriminali nnifisha, u għalhekk ma jaqgħux taħt il-partijiet ċitati tal-artikoli 39 u 6. F'dan is-sens ukoll hija l-ġurisprudenza tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem (ara, per eżempju, ***Gutfreund vs. France***[28] u ***Gast and Popp vs. Germany***[29]). Anki jekk dawn id-deċiżjonijiet kienu jirrigwardaw fattispeċi differenti, il-prinċipju stabbilit huwa ċar, u fil-fehma tal-Qorti jgħodd kemm jekk jitqies l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni u kemm jekk jitqies l-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni.

45. Madanakollu dawn iż-żewġ dispożizzjonijiet jittutelaw ukoll il-jedd ta' smigħ xieraq fi proċeduri li jinvolvu «*deċiżjoni dwar l-eżistenza jew l-estensjoni ta' drittijiet jew*

[28] 12/6/2003.
[29] 25/2/2000.

obbligi ċivili» (artikolu 39(2) tal-Kostituzzjoni) kif ukoll «*deċiżjoni tad-drittijiet ċivili u tal-obbligi tiegħu*» (artikolu 6(1) tal-Konvenzjoni). Fil-fehma ta' din il-Qorti, proċeduri li jinvolvu deċiżjoni dwar iż-żamma fis-seħħ jew l-estensjoni ta' ordni ta' qbid u ffriżar li jolqot b'mod inxindibbli l-użu u t-tgawdija tal-proprjetà tal-individwu milqut bl-istess ordni huma proċeduri li bla dubju jidħlu fit-tifsira ċitata (ara, per eżempju, d-deċiżjoni ***Riela vs. Italy***[30], li għalkemm kienet tirrigwarda proċeduri ta' konfiska, u mhux ta' qbid jew iffriżar, tistabbilixxi prinċipji li huma wkoll applikabbli għall-każ odjern).

46. Stabbilita għalhekk l-applikazzjoni tal-artikolu 6 tal-Konvenzjoni u tal-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni, ikun utili li qabel xejn il-Qorti tevalwa d-dritt t'azzjoni li huwa mqiegħed in diskussjoni f'din ir-riferenza, anki fid-dawl tal-fatturi diġà rilevati aktar qabel f'din id-deċiżjoni.

47. Il-proċedura li għandha quddiemha l-Qorti riferenti nibtet minn deċiżjoni tal-Qorti Struttorja li tilqa' t-talba tal-prosekuzzjoni għall-ħruġ tal-Ordni kontra r-rikorrenti. Deċiżjoni li hija motivata, tant li r-rikorrenti ħejjew u preżentaw rikorsi b'aggravji dettaljati dwar in-nuqqas ta' qbil tagħhom ma' dik id-deċiżjoni. Il-liġi trid li din il-kontestazzjoni mill-persuna milquta bl-ordni ssir fi żmien sebat ijiem utili mid-deċiżjoni li tkun qed tiġi mpunjata.

48. Għalkemm huwa minnu li t-terminu ta' sebat ijiem tax-xogħol mhux terminu twil, lanqas ma jista' jitqies li huwa terminu qasir iżżejjed. «*Time-limits imposed on the bringing of claims are acceptable in the interests of good administration of justice, pursuing the legitimate aims of preventing stale claims and injustice to defendants faced with evidential difficulties in contesting allegations relating to distant events and of promoting legal certainty*»[31]. Ġie fil-fatt miżmum fil-każ ***Pèrez de Rada Cavanilles vs. Spain***[32] kif ġej:

> 44. Further, it is apparent from the Court's case-law that the "right to a court", of which the right of access is one aspect,

[30] QEDB, 4/9/2001.
[31] ***Karen Reid***, A Practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights, 4th Edition, pġa. 110. Ara wkoll ***Miragall Escolano and others vs. Spain*** (QEDB, 25/1/2000).
[32] QEDB, 28/10/1998.

> is not absolute; it is subject to limitations permitted by implication, in particular where the conditions of admissibility of an appeal are concerned, since by its very nature it calls for regulation by the State, which enjoys a certain margin of appreciation in this regard. However, these limitations must not restrict or reduce a person's access in such a way or to such an extent that the very essence of the right is impaired; lastly, such limitations will not be compatible with Article 6 § 1 if they do not pursue a legitimate aim or if there is not a reasonable relationship of proportionality between the means employed and the aim sought to be achieved (see, among other authorities, the Brualla Gómez de la Torre and the Edificaciones March Gallego S.A. judgments cited above, p. 2955, § 33, and p. 290, § 34, respectively).
>
> 45. The rules on time-limits for appeals are undoubtedly designed to ensure the proper administration of justice and compliance with, in particular, the principle of legal certainty. Those concerned must expect those rules to be applied. However, the rules in question, or the application of them, should not prevent litigants from making use of an available remedy.

49. Fejn, madanakollu, il-brevità tat-terminu jwassal biex jippreġudika l-effettività ta' rimedju mogħti lil xi persuna, jista' jkun hemm lok għall-vjolazzjoni tad-dritt ta' smigħ xieraq. Fil-każ ***Hadjianastassiou vs. Greece*** (QEDB, 16/12/1992) ġie deċiż li terminu ta' ħamest ijiem sabiex isir appell minn deċiżjoni li kopja tagħha ma kinitx mogħtija lill-applikant fiż-żmien utili kien jissarraf fi ksur tal-artikolu 6.

50. Issa fil-każ odjern, il-Qorti ma jidhrilix li, bħala regola, it-terminu ta' sebat ijiem utili biex persuna tressaq il-kontestazzjoni tagħha dwar l-Ordni huwa qasir wisq, kemm-il darba dik il-persuna tingħata minnufih ir-raġunijiet għaliex dak l-Ordni jkun inħareġ. Fil-każ li għandha quddiemha l-Qorti llum ma jirriżultax li r-rikorrenti ma ngħatawx ir-raġunijiet għad-deċiżjoni mogħtija mill-Qorti Struttorja – anzi, jirriżulta li dawn ir-raġunijiet ġew imniżżlin fil-verbal tal-udjenza stess u għalhekk kellhom ikunu minnufih disponibbli għalihom.

51. Wieħed irid iżomm f'moħħu li f'dan l-istadju tal-proċeduri penali, il-Qorti Struttorja, u bħalha l-Qorti Kriminali, m'humiex mistennija li jieħdu deċiżjonijiet li permezz tagħhom jiddeċiedu dwar ir-reità tar-rikorrenti u lanqas dwar liema mill-proprjetà tal-

persuna akkużata għandha tkun konfiskata, liema deċiżjoni hija riservata għat-tmiem tal-proċeduri penali skont l-artikolu 38 tal-Att. Skont l-artikolu 36(1) tal-Att, l-uniku kriterju li għandu jiġi evalwat meta ssir talba għall-ħruġ ta' ordni ta' qbid u ffriżar huwa jekk hemmx «*raġuni valida sabiex jitwemmen li l-proprjetà hija soġġetta għall-konfiska*». Dan il-kriterju jmur id f'id mal-ħtieġa li l-miżura taħt eżami ma taffettwax aktar assi milli għandha għalfejn taffettwa, bil-għan li tkun miżura proporzjonata. Madanakollu l-evalwazzjoni li trid issir f'dan l-istadju m'hijiex, kif donnhom qed jippretendu r-rikorrenti, waħda li għandha teżamina *in funditus* jekk l-akkużat għandux rikavat kriminali fil-pussess tiegħu, u jekk għandu, kemm hu dan ir-rikavat. L-evalwazzjoni li trid issir hija sempliċiment sabiex jiġi stabbilit jekk hemmx «*raġuni valida sabiex jitwemmen...*», li jqiegħed fuq il-prosekuzzjoni li titlob il-ħruġ tal-Ordni oneru probatorju li huwa inqas minn dak tal-bilanċ tal-probabbiltà. Fid-deċiżjonijiet tagħha dwar ir-rikorsi preżentati minn dawk l-akkużati li m'humiex fost ir-rikorrenti, l-Qorti Kriminali osservat li r-raġuni għaliex inħareġ l-Ordni hija marbuta max-xiljiet li saru fil-konfront tal-akkużati permezz taċ-ċitazzjoni li abbażi tagħha huma tressqu l-Qorti. Din il-Qorti tqis li huwa fid-diskrezzjoni tal-Qorti Kriminali (u qabilha tal-Qorti Struttorja) li teżamina jekk ir-raġuni valida meħtieġa fl-artikolu 36(1) tal-Ordni teżistix jew le, u r-riferenza mibgħuta lilha ma tinkludix domanda dwar jekk dik l-interpretazzjoni hijiex konsistenti mal-Kostituzzjoni jew mal-Konvenzjoni Ewropea.

52. Ir-rikorrenti jilmentaw li t-terminu ta' sebat ijiem utili sabiex iressqu l-kontestazzjoni tagħhom huwa qasir wisq, speċjalment tenut kont tal-fatt li l-atti tal-inkjesta maġisterjali u l-*proces-verbal* eżebiti quddiem il-Qorti Struttorja huma voluminużi mmens. Però fil-każ konkret li għandha quddiemha l-Qorti Kriminali, il-kontestazzjoni ventilata mir-rikorrenti tirrigwarda essenzjalment id-deċiżjoni tal-Qorti Struttorja li tordna l-ħruġ tal-Ordni mingħajr ma tagħmel eżami ta' xi provi. Din il-konklużjoni tal-Qorti Struttorja temerġi ċara mir-raġunijiet mogħtija minnha fid-dikriet tagħha[33]. Dan huwa punt ta' dritt li t-trattazzjoni tiegħu ma jinvolvix eżami jew studju tal-kontenut tal-inkjesta maġisterjali, iżda determinazzjoni dwar jekk l-Ordni li jintalab skont l-artikolu 36(1) tal-Att jinneċessitax il-produzzjoni jew l-apprezzament ta' xi provi sabiex ikun jista' jinħareġ. Anzi, dak il-meritu proprju jipprekludi l-ħtieġa li f'dan l-istadju ssir riferenza għall-atti tal-inkjesta, għaliex fid-deċiżjoni tagħha l-Qorti tal-

[33] Ara fol.295, partikolarment.

Maġistrati qieset li hija ma kellhiex għalfejn tqis provi. Jekk il-Qorti Kriminali taqbel mar-rikorrenti li l-Qorti Struttorja kellha d-dmir li teżamina xi provi, ifisser li d-deċiżjoni dwar il-ħruġ tal-Ordni ttieħdet bi vjolazzjoni tal-artikolu 36(1), u għalhekk għandha titħassar u tittieħed mill-ġdid mill-Qorti Struttorja skont dak li tipprovdi l-liġi. Jekk il-Qorti Kriminali ma taqbilx mar-rikorrenti, mela l-kontestazzjoni tagħhom sejra tinstab li hija nfondata u l-kwistjoni, almenu f'dan l-istadju, tieqaf hemm.

53. Fiċ-ċirkostanzi konkreti li għandha quddiemha l-Qorti Kriminali, din il-Qorti ma tistax tasal għall-konklużjoni li t-terminu ta' sebat ijiem utili sabiex ir-rikorrenti jressqu l-kontestazzjoni tagħhom huwa qasir wisq. Din il-Qorti tenfażizza li fil-konsiderazzjonijiet tagħha, hija m'għandhiex tqis sitwazzjonijiet ipotetiċi jew akkademiċi, imma għandha tillimita ruħha għall-fattispeċi partikolari li jkollha quddiemha. U l-konklużjoni tagħha hija li, sabiex ir-rikorrenti jikkontestaw id-deċiżjoni tagħhom fuq il-punt ta' dritt imsemmi fil-motivazzjoni tal-Qorti Struttorja, it-terminu ta' sebat ijiem utili ma jistax jitqies insuffiċċjenti.

54. Niġu issa biex inqisu ż-żmien li fih il-Qorti Kriminali hija marbuta biex tagħti d-deċiżjoni tagħha dwar il-kontestazzjoni mressqa mir-rikorrenti skont l-artikolu 36(8)(ii) tal-Att. Dan it-terminu huwa «*...sebat (7) ijiem tax-xogħol minn meta jiġu ppreżentati r-risposti jew minn meta jkun skada t-terminu għall-preżentata tagħhom*».

55. Dan m'huwiex l-uniku każ taħt il-liġi ta' proċedura kriminali jew ċivili li tirregola xogħol il-Qrati Maltin li l-leġiżlatur għoġbu jorbot b'termini inflessibbli lill-Qrati u ż-żmien meta huma għandhom jagħtu d-deċiżjonijiet tagħhom fi kwistjonijiet speċifikati u determinati. Ħtieġa din li hija aktarx ġustifikabbli mill-fatt li ċertu kwistjonijiet għandhom jiġu deċiżi b'ħeffa billi jkun hemm interessi individwali jew inkella nazzjonali li jridu jiġu tutelati b'mod aktar ċeleri. Din il-Qorti għandha toqgħod lura, f'eżerċizzju bħal dan, milli tgħid skontha kemm għandu jkun iż-żmien applikabbli sabiex jittieħdu ċerti deċiżjonijiet. Din hija prerogattiva tal-leġiżlatur. Kif diġà ntqal, l-uniku kompitu tagħha fil-każ odjern huwa li tqis jekk it-terminu in kwistjoni jġibx fix-xejn l-effettività tar-rimedju mogħti lir-rikorrenti mil-liġi ordinarja fil-fattispeċi tal-każ odjern.

56. L-ewwel osservazzjoni li ta' bil-fors għandha tagħmel din il-Qorti hija li l-Qorti Kriminali rnexxielha, b'mod effiċċjenti u spedit, tiddisponi mir-rikorsi proposti minn dawk l-akkużati li m'humiex fost ir-rikorrenti u l-imsejħin fil-kawża fit-terminu mpost mil-liġi. Mad-daqqa t'għajn għalhekk jidher li l-impożizzjoni ta' dan it-terminu mhux ta' xkiel sabiex il-proċedura maħsuba taħt l-artikolu 36(8)(ii) tal-Att tinstema' b'mod effettiv.

57. Il-kwistjoni li jidher li qamet waqt is-smigħ tar-rikorsi preżentati mir-rikorrenti jidher li hija però li dak it-terminu ma jippermettix li l-Qorti Kriminali tagħti lir-rikorrenti l-opportunità li jipproduċu provi quddiemha – eżerċizzju li jinneċessita mill-anqas udjenza waħda kif ukoll it-taħrik ta' xhieda li jistgħu u ma jistgħux jiġu notifikati fiż-żmien tant qasir.

58. Il-Qorti diġà osservat li l-kwistjoni prinċipali li kellha quddiemha l-Qorti Kriminali fir-rikorsi tal-akkużati kollha, kompriżi r-rikorrenti u l-imsejħin fil-kawża, kienet jekk il-Qorti Struttorja ddeċiditx tajjeb meta qieset li l-akkoljiment ta' talba għall-ħruġ ta' ordni ta' qbid u ffriżar ma kellux isir abbażi tal-apprezzament jew smigħ ta' provi. Mela qabel ma wieħed jgħaddi biex iqis jekk it-termini mposti fl-artikolu 36(8)(ii) tal-Att humiex qosra wisq għaliex ma jippermettux il-produzzjoni ta' provi, **<u>wieħed irid qabel xejn jiddeċiedi jekk kellhomx jinstemgħu u jiġi evalwati provi quddiem il-Qorti Struttorja qabel din tiddeċiedi dwar it-talba għall-ħruġ tal-Ordni</u>**. Deċiżjoni din li però għandha tittieħed mill-Qorti Kriminali, u mhux minn din il-Qorti.

59. Fl-apprezzament tagħha, din il-Qorti ikkunsidrat ukoll dan li ġej:

    i. għalkemm fid-deċiżjonijiet li l-Qorti Kriminali ppronunzjat dwar ir-rikorsi mressqin minn dawk l-akkużati li m'humiex fost ir-rikorrenti jew l-imsejħin fil-kawża, ġie osservat li ma jidhirx li, skont l-artikolu 36(1) tal-Att, id-deċiżjoni tal-Qorti Struttorja dwar il-ħruġ tal-ordni ta' qbid u ffriżar hija fakoltattiva[34], ma jidhirx li din l-interpretazzjoni hija għal kollox paċifika. Wara kollox, l-artikolu 36(8)(i) tal-Att espressament

[34] Il-Qorti Kriminali, korrettement, tirrileva li l-liġi tgħid li «…*il-Qorti għandha, fuq talba tal-prosekuzzjoni, tagħmel Ordni...*».

jikkontempla l-ipoteżi li l-Avukat Ġenerali jikkontesta deċiżjoni tal-Qorti Struttorja li tiċħad talba għall-ħruġ ta' ordni bħal dak. Dispożizzjoni din li kienet tkun superfluwa kieku l-Qorti Struttorja kellha titqies nieqsa minn kull xorta ta' diskrezzjoni fid-determinazzjoni ta' talba taħt l-artikolu 36(1);

ii. ma jidhirx li l-Qorti Struttorja hija marbuta bi żmien sabiex tagħti deċiżjoni dwar talba tal-prosekuzzjoni biex toħroġ ordni ta' qbid u iffriżar, u għalhekk xejn ma jipprekludi lil dik il-Qorti milli tisma' provi jekk jidhrilha li dan huwa neċessarju sabiex jiġi sodisfatt it-test impost fl-artikolu 36(1). Sadanittant, il-liġi tagħti lill-prosekuzzjoni għodda oħrajn sabiex jiġi preservat il-ġid dubjuż tas-suspettat[35];

iii. il-proċedura maħsuba taħt l-artikolu 36(8)(ii) tal-Att hija waħda ta' reviżjoni tad-deċiżjoni tal-Qorti Struttorja. Ir-regola ġenerali dwar proċeduri ta' reviżjoni hija li dak l-eżerċizzju jsir skont ir-riżultanzi li jkunu mpoġġija quddiem il-Qorti tal-ewwel grad, li f'dan il-każ hija l-Qorti Struttorja. Dan naturalment jista' jinvolvi l-apprezzament ta' provi li jkunu nstemgħu mill-Qorti tal-ewwel grad (kemm-il darba jiġi deċiż li s-smigħ ta' xi provi huwa neċessarju sabiex jinħareġ l-Ordni), iżda biss eċċezzjonalment għandu jinvolvi s-smigħ ta' provi "ġodda" quddiem il-Qorti reviżorja.

60. Għalhekk fil-każ konkret tar-rikorrenti, ma jidhirx li t-termini qosra mposti mil-leġiżlatur qiegħdin inaqqsu mill-effettività tar-rimedju tagħhom taħt l-artikolu 36(8)(ii) tal-Att, la darba (i) dik il-proċedura hija waħda ta' reviżjoni tad-deċiżjoni mogħtija mill-Qorti Struttorja, liema reviżjoni wieħed jifhem li għandha ssir abbażi tar-riżultanzi li kellha quddiemha dik il-Qorti, u (ii) fil-każ partikolari li ġie riferut lil din il-Qorti, l-kwistjoni kollha hija konsistenti minn punt ta' dritt, u ċjoè jekk il-ħruġ tal-Ordni jinneċessitax is-smigħ ta' provi mill-Qorti Struttorja.

61. Fi kliem ieħor, il-kompitu tal-Qorti Kriminali f'azzjoni taħt l-artikolu 36(8)(ii) tal-Att huwa li tirrevedi d-deċiżjoni tal-Qorti Struttorja, b'mod li jekk issib li dik il-Qorti ma mxietx skont il-liġi għaliex, per eżempju, ddeċidiet dwar it-talba tal-Prosekuzzjoni

[35] Ara, per eżempju, l-artikolu 35 tal-Att.

mingħajr riferenza għal xi provi, mela allura hija għandha tirrevoka d-deċiżjoni għaliex ma ttiħditx skont il-liġi, u tibgħat l-atti lura lill-Qorti Struttorja sabiex din tiddeċiedi mill-ġdid konformement mal-liġi, u mhux tgħaddi biex tisma' dawn il-provi hi. Jekk, min-naħa l-oħra, l-Qorti Kriminali se taqbel mal-Qorti Struttorja li l-akkoljiment tal-Ordni seta' u kellu jsir mingħajr il-ħtieġa ta' smigħ tal-provi, mela jkun inutili li r-rikorrenti jressqu l-provi quddiem il-Qorti Kriminali. Naturalment id-deċiżjoni dwar jekk il-Qorti Struttorja mxietx skont il-liġi hija waħda li tidħol interament fid-diskrezzjoni tal-Qorti Kriminali, u li fiha m'għandhiex tindaħal din il-Qorti.

62. Ilment ieħor li ġie sollevat mir-rikorrenti u riferut lil din il-Qorti huwa li, kuntrarjament għas-sitwazzjoni tar-rikorrenti, fejn il-kontestazzjoni tad-deċiżjoni tal-Qorti Struttorja ssir mill-Avukat Ġenerali, m'hemm ebda terminu li jorbot idejn il-Qorti dwar meta għandha tiddeċiedi dik il-kontestazzjoni. Anzi, f'dak il-każ il-liġi tipprevedi l-ħruġ ta' Ordni «temporanju» bl-istess effetti bħall-ordni proprju, li jibqa' fis-seħħ sakemm tiġi deċiża l-kontestazzjoni tal-Avukat Ġenerali. Ir-rikorrenti jgħidu li din id-differenza tivvjola l-prinċipju tal-parità tal-armi.

63. Ġie suċċintament spjegat li: «*Equality of arms, as in the sense of "fair balance", is one of the long-established elements of fairness. It is sometimes linked to considerations that proceedings must be adversarial. It implies that each party must be afforded a reasonable opportunity to present his case – including his evidence – under conditions which do not place him at a substantial disadvantage vis-à-vis his opponent*»[36]. Il-Qorti tinnota li d-differenza bejn l-azzjoni maħsuba fl-artikolu 36(8)(i) u dik maħsuba fl-artikolu 36(8)(ii) hija unikament fiż-żmien li fih il-Qorti għandha tiddeċiedi l-każ. Mill-bqija, ż-żminijiet maħsuba sabiex issir il-kontestazzjoni u sabiex din tiġi mwieġba huma identiċi.

64. Il-Qorti ma jidhrilix li din id-differenza hija tali li twassal għall-vjolazzjoni tal-artikolu 6 tal-Konvenzjoni jew tal-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni. Huwa mħolli f'idejn il-Qorti Kriminali ż-żmien li għandha tieħu biex tiddeċiedi l-kontestazzjoni tal-Avukat Ġenerali taħt l-artikolu 36(8)(i) – dan waħdu ma jfissirx li l-Avukat Ġenerali għandu opportunità aqwa mill-akkużat biex iressaq il-kontestazzjoni tiegħu. Din il-Qorti diġà esprimiet il-

[36] ***Karen Reid***, A Practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights, 4th Edition, pġa. 143.

fehma tagħha dwar il-mod kif jidher li għandhom jiżvolġu s-smigħ tal-proċeduri dwar il-ħruġ ta' ordni ta' qbid u ffriżar, u dak osservat fir-rigward tal-karattru reviżorju ta' dik il-parti tal-proċess quddiem il-Qorti Kriminali japplika ugwalment fejn ir-reviżjoni tintalab mill-Avukat Ġenerali. Dan ifisser li l-fatt li l-Qorti Kriminali m'għandhiex terminu biex tiddeċiedi l-kontestazzjoni li tista' ssir mill-Avukat Ġenerali ma jwassalx għall-konklużjoni li d-dritt ta' kontestazzjoni tal-Avukat Ġenerali huwa aktar ampju minn dak tal-akkużat. Anzi, r-rispett lejn il-prinċipju tal-parità tal-armi (li m'huwiex eskluż fl-artikolu 36(8) tal-Att) jiddetta li ż-żewġ azzjonijiet u l-parametri tagħhom jitqiesu b'mod ekwivalenti.

65. Dan però ma jfissirx li n-nuqqas ta' terminu sabiex tiġi deċiża l-kontestazzjoni tal-Avukat Ġenerali ma jistax iwassal għall-vjolazzjonijiet oħrajn, fiċ-ċirkostanzi kongruwi. Hekk per eżempju, jista' jseħħ jekk dik il-kontestazzjoni tibqa' mhux deċiża għal żmien eċċessiv filwaqt li l-akkużat jibqa' soġġettat għal ordni ta' qbid «temporanju». Dak però m'huwiex il-każ li għandha quddiemha l-Qorti.

66. Għalhekk il-Qorti qiegħda tikkonkludi li t-terminu ta' sebat ijiem tax-xogħol sabiex il-Qorti Kriminali tiddeċiedi l-kontestazzjoni tal-akkużat ai termini tal-artikolu 36(8)(ii) tal-Att m'huwiex tant qasir li fiċ-ċirkostanzi partikolari tal-każ tar-rikorrenti jwassal għal vjolazzjoni tad-dritt fondamentali tagħhom għal smigħ xieraq.

67. Fir-riferenza li saret lil din il-Qorti, jintqal ukoll li l-ilment tar-rikorrenti għandu jiġi kkunsidrat ukoll fid-dawl tal-fatt li l-akkużati «*...m'humiex mogħtija jedd ta' kontestazzjoni jew reviżjoni tal-Ordni ta' Qbid u Iffriżar matul il-pendenzi tal-proċeduri kriminali pendenti fil-konfront tagħhom...*».

68. Huwa minnu li skont l-artikolu 36(3)(b) tal-Att, l-uniku dritt t'azzjoni tal-akkużat sabiex jikkontesta l-Ordni huwa espressament limitat għall-azzjoni taħt l-artikolu 36(8)(ii). Dan għalhekk ifisser li, kemm-il darba jiġi deċiż mill-Qorti Struttorja, u anki mill-Qorti Kriminali, li hemm «*raġuni valida sabiex jitwemmen li l-proprjetà hija soġġetta għall-konfiska*», l-akkużat ma jkollu ebda jedd li jressaq kontestazzjoni oħra fil-konfront ta' dak il-kriterju.

69. Dan però ma jfissirx li r-rimedju mogħti taħt l-artikolu 36(8)(ii) tal-Att huwa rimedju ineffettiv. Fil-każ odjern, il-proċeduri penali kontra r-rikorrenti huma fi stadju bikri, għalkemm jidher li mexjin b'ħeffa, u għalhekk ikun għal kollox prematur li din il-Qorti tikkonsidra xenarju fejn ir-rikorrenti jkunu jridu jikkontestaw l-Ordni aktar 'il quddiem, kemm-il darba dak l-Ordni jiġi kkonfermat mill-Qorti Kriminali. Dan l-aspett tal-vertenza huwa, sa ċertu punt, bażat fuq l-ipotetiku u l-Qorti ma tistax tagħmel determinazzjoni mingħajr ma jkollha quddiemha ċ-ċirkostanzi partikolari tal-każ, kemm-il darba dawn jirriżultaw eventwalment.

70. F'kull każ il-Qorti tirrileva li l-artikolu 36(5) tal-Att fih dawn id-dispożizzjonijiet:

> (a) Il-Qorti tista' tvarja Ordni ta' Qbid u Ffriżar permezz ta' rikors mill-persuna imputata jew akkużata. L-imsemmi rikors għandu jkun notifikat lill-prosekuzzjoni u lid-Direttur. Fuq dak ir-rikors, il-Qorti għandha tiddetermina xi flus jistgħu jitħallsu jew jiġu riċevuti mill-persuna imputata jew akkużata matul il-validità ta' dak l-Ordni, sabiex tippermetti lilu u lill-familja tiegħu għajxien deċenti f'ammont annwali li ma jkunx aktar mill-ammont stabbilit mill-Ministru b'ordni fil-Gazzetta u kull ammont ieħor illi l-Qorti tikkunsidra li jkun ġustifikat sabiex jitħallsu l-ispejjeż neċessarji.
>
> (b) Fuq rikors tal-qorti tal-persuna imputata jew akkużata notifikat lill-prosekuzzjoni u lid-Direttur, il-Qorti għandha wkoll, soġġett għal dawk il-kondizzjonijiet li hija jidhrilha li jkunu xierqa:
>
> (i) tiddetermina xi flus jistgħu jitħallsu jew jiġu riċevuti mill-persuna imputata jew akkużata matul iż-żmien ta' validità ta' Ordni ta' Qbid u Ffriżar sabiex tippermettilha twettaq kwalunkwe kummerċ, negozju, professjoni jew xogħol;
> (ii) tawtorizza l-ħlas ta' djun li jkollhom jitħallsu mill-persuna imputata jew akkużata lil kredituri bona fide u li jkunu saru qabel ma jkun sar l-Ordni ta' Qbid u Ffriżar;
> (iii) għal raġuni tajba, tawtorizza lill-persuna imputata jew akkużata biex tittrasferixxi proprjetà mobbli jew immobbli.
>
> (ċ) F'każ li matul il-proċeduri ssir talba għall-varjazzjoni tal-Ordni skont il-paragrafi (a) jew (b) dwar spejjeż li jkunu rikorrenti, l-Ordni li jippermetti l-ħlas ta' tali spejjeż rikorrenti għandu jitqies li jkun ikopri dawk l-

> ispejjeż kull meta jinqalgħu mingħajr il-ħtieġa li jiġi ppreżentat rikors kull darba li jinqalgħu dawk l-ispejjeż.

71. Talba taħt l-artikolu 36(5) tal-Att mill-persuna akkużata tista' ssir fi kwalunkwe stadju tal-proċeduri penali. Fil-fehma ta' din il-Qorti, il-fakultà mogħtija lill-Qorti Struttorja taħt dawn id-dispożizzjonijiet jagħtu lill-persuna akkużata l-jedd li tikseb varjazzjoni fl-effetti tal-ordni ta' qbid u iffriżar. Huwa minnu li dan ir-rimedju ma jidhirx li jagħti jedd lill-akkużat sabiex jikkontesta l-bażi legali tal-Ordni, però huwa rimedju li jwassal għal varjazzjoni fl-estensjoni u fl-effetti tiegħu. Wieħed ikun irid jara 'l quddiem, fil-każ konkret u mhux fl-ipotetiku, jekk dan ir-rimedju fiċ-ċirkostanzi eventwali li jistgħu iseħħu jew ma jseħħux, huwiex rimedju effettiv għall-persuna akkużata.

72. Għalhekk il-Qorti mhux issib li hemm vjolazzjoni tad-drittijiet tar-rikorrenti taħt l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni u taħt l-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni.

73. Niġu lura però għall-kwistjoni ta' proporzjonalità fil-kuntest tal-artikolu 1 tal-Ewwel Protokoll tal-Konvenzjoni Ewropea, liema kwistjoni tħalliet riservata sakemm il-Qorti kkunsidrat jekk ir-rimedji taħt l-artikolu 36 tal-Att humiex effettivi jew inkella jiksrux id-dritt ta' smigħ xieraq tar-rikorrenti.

74. Stabbilit li dak ir-rimedju m'huwiex wieħed ineffettiv fiċ-ċirkostanzi partikolari tar-rikorrenti, l-Qorti sejra tasal ukoll għall-konklużjoni li l-miżura ta' «deprivazzjoni» parzjali meħuda kontra r-rikorrenti tosserva wkoll il-ħtiġiet tal-proporzjonalità mposti mill-Konvenzjoni Ewropea. L-akkużat mhux biss għandu l-jedd li jressaq kontestazzjoni kontra l-ħruġ tal-Ordni, imma għandu wkoll il-jedd li jitlob varjazzjoni tal-Ordni fit-termini tal-artikolu 36(5) tal-Att fi kwalunkwe żmien.

75. Dawn huma rimedji li, anki fit-termini tal-ġurisprudenza diġà ċitata tal-Qorti Kostituzzjonali, jintroduċu l-element ta' proporzjonalità neċessarju, bil-konsegwenza li ma tirriżulta ebda vjolazzjoni tal-artikolu 1 tal-Ewwel Protokoll tal-Konvenzjoni Ewropea.

76. Għal dawn ir-raġunijiet il-Qorti qiegħda tiddeċiedi dwar ir-riferenza mibgħuta lilha mill-Qorti Kriminali b'ordni tas-26 ta' Ġunju 2024, billi:

(i) filwaqt li tilqa' l-eċċezzjoni preliminari tal-intimati **biss** sa fejn ir-riferenza trid lil din il-Qorti tqis hemmx ksur tad-drittijiet fondamentali tar-rikorrenti fejn isseħħ varjazzjoni tal-Ordni fuq talba tal-Avukat Ġenerali;

(ii) twieġeb li **ma ssibx** li r-rikorrenti qed isoffru jew ser isoffru minn xi vjolazzjoni taħt l-artikolu 6 u 9 tal-Konvenzjoni Ewropea dwar id-Drittijiet tal-Bniedem u taħt l-artikoli 37 u 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta, kif ukoll taħt l-artikolu 1 tal-Ewwel Protokoll tal-Konvenzjoni Ewropea dwar id-Drittijiet tal-Bniedem minħabba li ser jiġi leż d-dritt tagħhom għal smigħ xieraq, kif ukoll id-dritt tagħhom għal jedd ta' tgawdija tal-proprjetà tagħhom fil-proċeduri magħmula quddiem il-Qorti Kriminali fit-termini ta' l-artikolu 36(8)(ii) tal-Kapitolu 621 tal-Liġijiet ta' Malta, u konsegwentement, issib li m'hemm lok li jingħata ebda rimedju;

(iii) tordna li l-ispejjeż jiġu sopportati mir-rikorrenti;

(iv) finalment tordna li kopja awtentikata ta' din id-deċiżjoni tiġi, jekk u meta tgħaddi in ġudikat, inserita fl-atti tal-proċeduri pendenti quddiem il-Qorti Kriminali li minnhom ġiet ordnata din ir-riferenza.

Onor. Mark Simiana, LL.D
Imħallef

Lydia Ellul
Deputat Reġistratur